Náboženská obec Církve československé v Jihlavě ve dvacátých letech našeho století

VOJTĚCH URBANČÍK

I když to u příspěvků takového rozsahu, jako je tento, nebývá obvyklé, rád bych hned v úvodu poděkoval těm příslušníkům Církve československé husitské,[1] bez jejichž pomoci by nemohl vůbec vzniknout. Jihlavskému faráři ThMgr. Františku Tichému, olomouckému biskupu ThDr. Vlastimilu Zítkovi, archiváři Ústředního archivu Církve československé husitské v Praze ThMgr. Vladimíru Červenému, emeritnímu biskupu ThDr. Karlu Pudichovi z Brna a havlíčkobrodskému duchovnímu ThMgr. Milanu Krchňákovi patří díky nejen za to, že mi umožnili samotnou práci s archivními fondy jim svěřenými, ale též z toho důvodu, že se zdrželi snah o "usměrňování" vznikajícího článku. Z jejich chování vůči mně a ochoty pomoci jsem nabyl dojmu, že přinejmenším u zmíněných duchovních se slova jejich církve o nutnosti neglorifikujícího pohledu na počátky náboženských obcí nerozchází se skutky.

Situace katolické církve v českých zemích po 1. světové válce nebyla záviděníhodná. Veřejnost jí víceméně právem vytýkala přimknutí k habsburskému trůnu, a tím nepřímo i podíl na protinárodní perzekuci v době válečného konfliktu. Její pozicí navíc od konce 19. století otřásalo hnutí tzv. katolické moderny, jehož cílem bylo uvést do souladu údajně zkostnatělou církev a potřeby moderního života.

V Čechách a na Moravě sice toto hnutí nebylo tak silné jako v západní Evropě, ale přesto zde až do roku 1907, kdy byla zakázána, existovala organizace reformních kněží s názvem Jednota katolického duchovenstva. K jejímu znovuobnovení pod stejným jménem došlo až v nových poměrech (7.11.1918) a z programu můžeme uvést např. zřízení československého patriarchátu, volbu biskupů duchovenstvem a věřícími, rozšíření češtiny v bohoslužbách, zdobrovolnění celibátu atd.[2] Toto hnutí ovšem nebylo monolitní, probíhaly zde spory o jeho orientaci a už na jaře 1919 nejradikálnější členové vytvořili uvnitř Jednoty vlastní názorovou skupinu Ohnisko a vidouce sice zdvořilou, leč neochvějnou snahu vyšších katolických hodnostářů redukovat reformní požadavky, naléhali na jejich provádění via facti.

Postupně docházelo k odcizování stanovisek Ohniska a Jednoty. Krátce po jmenování odpůrce reforem dr. Kordače pražským arcibiskupem se 15. září 1919 Ohnisko pře-

tvořilo na Klub reformních kněží v čele s pozdějším patriarchou Církve československé (dále jen CČS) dr. Karlem Farským.[3] Vývoj razantněji než kdy předtím směřoval k vytvoření samostatné církevní organizace. Duchovní počátek spadá na vánoční bohoslužby roku 1919, které byly poprvé ve větším měřítku (ojediněle už dříve) příslušníky Klubu slouženy celé v češtině. K formálnímu ustavení CČS došlo 8. ledna 1920 na členské schůzi Klubu a o 3 dny později byla její samostatnost v chrámu sv. Mikuláše na Starém Městě vyhlášena veřejně.[4] I přes odpor části inteligence, za všechny uveďme alespoň historiky prof. Pekaře a prof. Šustu, měl započatý čin až nečekaný ohlas - v době sčítání lidu v únoru 1921 registrovala, v tom čase již jako státem uznaná, přes půl milionu členů.[5] Tusarova sociálnědemokratická vláda pro ni totiž měla, ač zaneprázdněna důležitými úkoly především z hospodářské oblasti, přece jen určité pochopení, podrobila se mohutnému tlaku přívrženců církve a uznala ji, zatím alespoň pro české země, na své poslední schůzi 15. 9. 1920.[6] Ústava CČS byla pak výnosem ministerstva školství a národní osvěty (MŠANO) schválena o třináct měsíců později.[7]

Od počátku své činnosti se církev potýkala s těžkostmi. Nedisponovala dostatkem duchovních, neměla finanční prostředky, hřbitovy ani kostely, přičemž při snaze o přebírání či spoluužívání posledně jmenovaných docházelo občas i ke konfliktům s římskými katolíky. Snaha zajistit si svěcení biskupů v rámci tzv. apoštolské posloupnosti (návaznost sahající až k apoštolům pověřeným kněžskou službou od Krista) vedla k jednání se Srbskou pravoslavnou církví. Její zástupci ovšem nesouhlasili se zásadami svobody svědomí v náboženství prosazovanými Farským a hájili dogmata prvých sedmi, tehdy ještě všeobecných, církevních sněmů. Výsledkem byly vnitřní spory o teologickou orientaci CČS – tzv. pravoslavná krize, která vyplnila období mezi lety 1921 až 1924 a skončila vystoupením prosrbské konzervativní skupiny okolo Matěje Pavlíka (při biskupském svěcení přijal jméno Gorazd) z církve. Tento početně nepoměrně slabší proud se poté ustavil jako pravoslavná církev v ČSR.[8]

Zmíněná doba však neměla pouze stinné stránky, byl to zároveň též čas praktické realizace organizační struktury v duchu směrnic výše uvedené ústavy, která odstranila dřívější provizorium. CČS už tehdy stála na presbyterních principech s episkopálními prvky. Základními jednotkami byly náboženské obce v čele s faráři (duchovní pravomoc) a převážně z laiků složenými radami starších (správní orgány) volenými na valných hromadách příslušníků té které náboženské obce. Pokud počet stoupenců CČS ve farnosti nepřesahoval 2000 osob, měla rada 6 členů, do 4000 pak 9 členů atp. Členství trvalo, pokud nedošlo k mimořádné situaci, šest let, ale vždy po dvou letech třetina funkcionářů vystupovala a konaly se doplňovací volby. Důležité bylo, že vystoupivší mohli být opět zvoleni. Vzhledem k tomu, že věřící byli rozptýleni na velkém prostoru, zahrnovaly obvody venkovských náboženských obcí mnohdy území celých politických okresů. Občas proto docházelo k vytváření filiálních náboženských obcí v jednotlivých místech obvodu. Náboženské obce se sdružovaly do diecézí - ve dvacátých letech existovaly čtyři - vedených biskupy a diecézními radami, a to opět volenými - tentokrát na diecézních shromážděních nebo přímo v obcích (pouze v případě biskupa). Nejvyšší zákonodárnou a dozorčí institucí CČS byl církevní sněm složený stejně jako diecézní shromáždění především z farářů a laických zástupců jednotlivých náboženských obcí, jeho výkonným orgánem pak ústřední rada. Ta ovšem nebyla volena jím, ale vytvářela se automaticky z biskupů a laických místopředsedů diecézních rad. Předsednickou funkci v ústřední radě zastával patriarcha, jenž byl zároveň biskupem

pražské diecéze. Zastupoval církev navenek, stál v čele duchovní správy a jako jediný byl volen na valných hromadách všech náboženských obcí patriarchátu, jehož hranice se od roku 1925 kryly s hranicemi státními.[9]

Jako prvý patriarcha vešel do historie dle očekávání ThDr. Karel Farský, ale došlo k tomu poměrně pozdě - v červnu 1924, jelikož bylo nutno nejdříve počkat na státní schválení potřebného počtu náboženských obcí v diecézích, zasedání ustavujících diecézních shromáždění a volbu diecézních rad a biskupů.[10] Celá zdola budovaná struktura došla završení na 1. řádném církevním sněmu o dva měsíce později, poněvadž podle vhodnější varianty v Ústavě CČS měl být svolán až patriarchou. Sněm, který však v onom roce neskončil, nýbrž byl odročen, znamenal zároveň konec vleklé pravoslavné krize. Byl definitivně opuštěn princip apoštolské posloupnosti v tradičním pojetí a CČS vypracovala vlastní řád pro svěcení biskupů a kněží. Vycházela v něm ze zásady, že je nositelkou posloupnosti jako celek na základě dřívějšího působení většiny svých duchovních a věřících v církvi římskokatolické. To, že se principu apoštolské sukcese zřekla, jí vlastně umožnilo úplné osamostatnění a ordinování prvních biskupů na počátku roku 1925 (zvolených ale už dříve) proběhlo již podle zmíněného řádu.[11]

Jestliže organizační záležitosti byly událostmi z poloviny 20. let z valné části vyřešeny, o otázkách věroučných, kvůli nimž koneckonců CČS vznikla, se to po celé toto desetiletí říci nedalo. Celkově bychom ji mohli charakterizovat jako církev stojící na rozhraní mezi církví římskokatolickou a evangelickými vyznáními, a zároveň - v oné době teoreticky - snažící se být mostem jednoty mezi nimi. Důraz byl položen na Bibli, na rozdíl od protestantismu však měla být chápána kriticky, tedy v souladu s požadavky moderního vědeckého studia Písma. Její obsah proto neměl být považován výhradně za souhrn neotřesitelných skutečností, nýbrž mělo se počítat též s dějinnou a lidskou podmíněností výpovědi (například v podobě symbolů). Navíc v rozporu se strohým biblismem, ale zato v návaznosti na husitství, se přijímala též starokřesťanská církevní tradice i s hlavními, byť různě, často až v rovině panteismu chápanými dogmaty - trojičním a christologickým. Mnohdy u těchto dogmat stojících v souladu s Písmem vládla víceméně shoda s katolicky vykládaným obsahem a kritice podléhal pouze fakt, že v průběhu věků přestávaly plnit funkci zprostředkovatele víry a stávaly se vírou samy. K ostatním dogmatům byl pak postoj velmi rezervovaný, případně odmítavý, ovšem přísně závazná norma, podle níž se měli věřící řídit, vytvořena nebyla. Teologická soustava CČS se po celé první desetiletí své existence až do pokračování 1. církevního sněmu v roce 1931, kdy získal převahu liberálně teologický směr, nalézala ve stavu jakéhosi nesoustředného budování, což vyplývalo mj. též z vyhlašovaného náboženského subjektivismu doprovázeného odkazem na dočasnost a proměnlivost výkladu článků víry jakéhokoli náboženství. Není proto divu, že se prosazoval vliv prakticismu v náboženském nazírání, spočívající v přesvědčení o dostatečnosti pouhé křesťanskými myšlenkami vedené životní praxe.

Tato církev byla a je církví mešní. Liturgie, vytvořená roku 1923 K. Farským, v sobě obsahuje dva vrcholy - zvěstování evangelia a Večeři Páně s přijímáním chleba (přirozeně ve formě hostie) a vína též pro laiky. Dle CČS je Ježíš Kristus při Večeři Páně přítomen jako duchová hlava i se svým tělem, kterým jsou shromáždění věřící. To na rozdíl od katolíků, jež zde věří v transsubstanciaci (změna chleba a vína na tělo a krev Kristovu) – a tedy v přítomnost tělesného Krista, či od Českobratrské církve evangelické, pro niž je přijímání jen remanence – vzpomínka na obdobné biblické počínání.

Jako dodatek k tomuto nanejvýš stručnému nástinu organizace a učení CČS ve 20. letech nutno připojit informaci, že teologický vývoj je u ní otevřený a že díky němu prošla do současnosti již několika fázemi.[12]

Nyní se tedy již můžeme věnovat činnosti CČS přímo na Jihlavsku.[13] Její rozvoj se tady oproti okolním oblastem opozdil, neboť zatímco v Německém Brodě byl farář od roku 1920[14] a v Třebíči rok nato,[15] v Jihlavě se teprve po uveřejnění výsledků sčítání lidu z roku 1921 dozvěděli, že k CČS se tu tehdy hlásilo 299 osob, jež o sobě vzájemně nevěděly. V politickém okrese Jihlava - venkov pak oslovila dalších 426 lidí.[16] Důvody byly zřejmé. Národní církev se nemohla rychle rozvíjet na území s nepříliš silným vlasteneckým sebevědomím, způsobeným jak staletým germanizačním tlakem spoluobčanů z německého jazykového ostrůvku, tak i po převratu trvající německou hospodářskou převahou. Z prvého důvodu vyrůstal též další – chyběly zde kořeny české reformace, na něž by bylo možno navázat podobně jako v sousedních krajích.

Organizační kvas a nedostatek duchovních spolupůsobily na to, že převážná část Jihlavska, Dačicka a Slavonicka zůstávala po dlouhou dobu diasporou. V samotné Jihlavě patřící, po jejím ustavení, do olomoucké (moravské) diecéze konali s přihlédnutím k Ústavě CČS a specifickým pohraničním poměrům duchovní služby od počátku převážně faráři z nejbližší náboženské obce – tj. z Německého Brodu (a tedy z budoucí východočeské diecéze). Téměř dvojnásobně vzdálená Třebíč jako nejbližší náboženská obec moravská se zaměřila především na některá městečka a vesnice (např. Kamenice, Urbanov) na východě a jihovýchodě současného jihlavského okresu a do horácké metropole její duchovní zajížděli spíše výjimečně.[17]

V Jihlavských listech se brzy objevilo prohlášení bývalého římskokatolického duchovního z Jihlavy a nyní už brodského kněze CČS Josefa Leixnera vyzývající věřící k aktivitě, volbě prozatimního předsednictva a k zaslání členského seznamu do Brtnice, kde bude do května 1921 na dovolené. Výzvu doplnil výtkou, že o nich, o Jihlavských, stále nemá zprávy. Situace okolo přestupů z římskokatolické do československé církve nebyla zřejmě jednoznačná ani tady. Mnozí, kteří řady katolíků opustili, mj. vlivem agitace socialistických stran, nejenže nevstoupili do CČS a zůstali bez vyznání, ale někteří z nich se dokonce vraceli zpět.[18] Bohužel výslovně potvrzeno pro tento kraj to nemáme. Vůbec o počátcích uvedené církve v Jihlavě většinou chybí doprovodné informace (např. korespondence), a proto je nutno vzít plně zavděk Vyskočilovou Kronikou. Z ní se dovídáme, že koncem roku 1921 došlo k první závažnější schůzce "čechoslováků" v krejčovském krámku Františka Kostky v Komenského 17, jejímiž iniciátory byli odborní učitelé Kočí a Votruba. Už dříve ovšem byly v nové víře konány křty a svatby. V bytě prokuristy banky, pozdějšího významného činovníka náboženské obce v Jihlavě Bohumila Kafky přijala 10. 3. 1921 svátost křtu jeho dcera Bohunka.[19] První sňatek jihlavských věřících – a to Karla Brázdy a Marie Švecové – se naproti tomu odehrál v Německém Brodě, kde je v kapli gymnázia 24. dubna téhož roku oddal farář Jindřich Hulínský.[20] První svatba přímo v Jihlavě, při níž byli sezdáni Jan Kostka a Marie Pechová, se udála v jedné ze tříd české obchodní školy v bývalé Gelnhausenově ulici (dnes horní polovina třídy Legionářů) 22. 1. 1922. Tento rok ale přinesl i smutnou událost – prvý pohřeb. Při něm se zvlášť výrazně projevil moderní rys církve představovaný zde důrazem na sociální aspekty pozemského života. Věřící mezi sebou vybrali 367 Kč,

které odevzdali nezámožným pozůstalým jako finanční výpomoc místo nákupu tradičních věnců na rakev.[21]

Na počátku roku 1922 vznikl v Jihlavě přípravný výbor CČS, který si vytýčil úkol ustavit tady samostatnou náboženskou obec. Pohříchu personální obsazení funkcí pro nás není příliš zřetelné. Nesporné je pouze obsazení předsednického místa Františkem Kostkou, jinak se ovšem liší údaje Kroniky, kladoucí na posty jednatele učitele Kočího a pokladníka Antonína Jůzla (členy výboru jsou pak odborný učitel Josef Votruba, poštovní úředník Jan Netolička a železniční zřízenci Stanislav Koukal s Josefem Sedmihradským), a tzv. Základního archu náboženské obce CČS v Jihlavě, dle nějž funkce tajemníka a pokladníka v té době zastávali Josef Votruba a Jan Netolička.[22] Ani tento Základní arch obsahující přehled činovníků a duchovních jihlavské náboženské obce nemůže, podobně jako Kronika, být určujícím pramenem pro dějiny zdejší CČS, neboť stejně jako ona byl sestaven později a nejstarší období zachycuje velmi povrchně. Dokladem toho budiž fakt, že nezobrazuje ani některé z těch nemnoha změn ve složení výboru a pozdější rady starších, o nichž jsme informováni z korespondence. Pro zmíněnou nejasnou situaci okolo personálního obsazení se naskýtá určité východisko jen ve formě domněnky, že Vyskočilem uvedení Kočí a Jůzl byli krátce nato nahrazeni lidmi ze Základního archu – Votrubou a Netoličkou. Potvrzovat by to mohla i Vyskočilova poznámka, již připojil k výčtu členů rady, a to, že později obsadili vedoucí funkce, ačkoli se stejně tak dobře může vztahovat na mnohem vzdálenější dobu, kdy hráli skutečně důležitou úlohu. K podpoře domněnky poslouží též dopis výboru ze září 1922, kde je Kočí podepsán pouze jako člen.[23]

Náboženský a kulturní život malé komunity věřících se pomalu začal rozvíjet. Škola v Gelnhausenově ulici se stala místem, kde od 22. 1. 1922 probíhaly pravidelně jednou měsíčně bohoslužby konané farářem Hulínským.[24] Jihlavští se přirozeně snažili o zvýšení jejich počtu. V tomto smyslu psal přípravný výbor do Brodu už v září a v lednu roku následujícího opět. Vyhověno ovšem mohlo být až po druhé výzvě, když dosud jediný kněz – Hulínský – dostal na výpomoc katechetu Františka Olivu. Teprve poté se mše v Jihlavě konaly ve čtrnáctidenních intervalech.[25]

U Jindřicha Hulínského se na chvíli zastavme. Jakoby se v jeho osobě odrazil biblický výrok o hojné žni a nedostatku dělníků. Do jeho péče, do péče jediného člověka, byla fakticky svěřena starost o vzmáhající se církevní hnutí v téměř celé západní části Českomoravské vrchoviny. Nejen Brod, Jihlava, Ždár, Humpolec, Přibyslav atd., ale též menší místa jej měla možnost poznat jako kněze i jako přednášejícího. Konkrétně v Jihlavě vystoupil několikrát s agitační promluvou objasňující význam CČS a navštěvoval rovněž členské schůze věřících, aby svou přítomností jejich účastníky podpořil. Tyto akce probíhaly střídavě v hostinci paní Červené v Schillerově (dnes Benešově) ulici, v hotelu Tři knížata či v nám už známé škole v Gelnhausenově ulici.[26]

Poplatek za duchovní úkony vybíraný pro brodského faráře na základě dobrovolnosti byl kvůli špatné finanční situaci jihlavských věřících, pocházejících převážně ze sociálně slabších vrstev, stanoven dohodou na pouhých 100 Kč měsíčně.[27] Brzy se však objevily náznaky snažící se dosavadní spolupráci přerušit. Po státním uznání moravské diecéze v březnu 1923 se německobrodská duchovní správa snažila v důsledku přetíženosti a v souladu s článkem Ústavy CČS o diecézní správě své pravomoce nad Jihlavou, získané pouze dohodou s jihlavským výborem a nepotvrzené diecézní radou v Olomouci, přenést na třebíčskou farnost. Toto úsilí bylo vystupňováno na podzim téhož

roku, kdy po dopisu východočeské diecézní rady a po tlaku politických úřadů nesouhlasících s tím, aby část Moravy byla spravována z Čech, nařídila olomoucká diecézní rada Třebíči Jihlavy se ujmout.[28] Tam z toho neměli velkou radost, už kvůli značné rozloze jimi spravovaného území, a navíc byli zaměstnáni pravoslavnou krizí, která dosáhla až sem.[29] Přesto se farář Ignác Kadlčák dopisem z 8. ledna 1924 obrátil na Františka Šebka, jenž v Německém Brodě před čtvrt rokem nahradil do Hlinska zamířivšího Hulínského, se žádostí jednat o předání jihlavských matrik a veškeré duchovní správy do jeho rukou. Kupodivu Šebek nesouhlasil.[30] O důvodech odmítnutí se můžeme pouze dohadovat. Snad se krátce zde působící Šebek domníval, že na rozdíl od Hulínského bude na všechny úkoly stačit i bez velkého vypětí, možná sehrála roli skutečnost, že Kadlčák se výrazně angažoval ve prospěch pravoslavného křídla. Bez odezvy nemuselo zůstat ani poukazování Jihlavských na přílišnou vzdálenost od Třebíče a z toho pramenící obavy z nedostatečné duchovní péče. Buď jak buď, dřívější provizorium nadále přetrvávalo. Třeba tomu tak bylo též díky známostem předsedy Kostky s významnými politickými činiteli (např. s poslancem Staňkem), o čemž bude zmínka později.

Pravoslavná krize Jihlavu výrazněji nezasáhla, ale rok jejího zakončení – tedy rok 1924 – pro zdejší věřící CČS významný byl, neboť se jim konečně podařilo získat budovu vhodnou k bohoslužbám. Šlo o kino Elite na Štefánikově náměstí, ve kterém se už od války nehrálo. Město objekt církvi sice pronajalo, ale dalo si podmínku, že smlouva bude vypovězena s tříměsíční lhůtou, pokud dojde k projektované stavbě jubilejních škol T. G. Masaryka. Tato podmínka byla tehdy formální, poněvadž se s výstavbou nepočítalo, ovšem o necelých pět let později se stala osudnou.[31]

Ke slavnostnímu otevření svatostánku, prvního svého druhu na Vysočině, nazvaného Husův dům došlo v sobotu 24. 3. 1924.[32] Akce, která vrcholila následující den odpolední mší a večerním dramatem Mistr Jan Hus v podání ochotníků jihlavské CČS, se zúčastnil nejen farář Šebek, nýbrž též dalších pět duchovních včetně novokněze Pavla Sochra – učitele z Větrného Jeníkova a budoucího následníka Františka Olivy na místě brodského katechety. Husův dům, vybavený ještě na podzim harmoniem za 3000 Kč a pro nějž se do budoucna plánoval i nákup 320 židlí, vešel do povědomí jako skutečné centrum nejen náboženského, ale rovněž kulturního života věřících.[33] V sále mimo bohoslužeb probíhala divadelní představení, a to s tematikou jak vážnou (např. Pro víru, Otec božího lidu), tak rozvernou (mj. Zvíkovský rarášek, On nežárlí, Švejk se žení), rozličné přednášky, seznamovací a vánoční besídky apod.[34]

Není divu, že stále naléhavěji byla pociťována potřeba vytvořit samostatnou náboženskou obec s vlastním duchovním. Dobrá vůle nechyběla olomoucké diecézní radě a samozřejmě též Jihlavským ani dříve, ale skutečná, vážně míněná činnost vedoucí k jejímu ustavení započala, mj. v souvislosti s připravovaným výnosem Ústřední rady CČS o nutnosti začlenit dosavadní diaspory na Moravě do obvodů náboženských obcí, až na jaře 1925 a plně se rozvinula zejména koncem roku.[35] I jihlavským "čechoslovákům" totiž prospěl diplomatický konflikt mezi ČSR a Vatikánem vyvolaný státními oslavami svátku M. J. Husa a díky papežskému nunciovi opustivšímu na znamení protestu Prahu nazývaný jeho jménem Marmaggiho aféra. Část Čechů považovala událost za urážku národa a mnozí z nich dospěli tak daleko, že pro ně byla impulzem k opuštění řad římskokatolické církve. Jen v Jihlavě dle Vyskočila prý k CČS přestoupilo, byť převážně z důvodů vlasteneckých, na 200 osob.[36] Zda je přehnané toto číslo nebo jeho údaj předchozí, kdy k roku 1924 hovoří o 500 věřících ve městě,[37] je těžko rozsoudit.

Ať tak či tak, součet obou cifer se neshoduje s informacemi přípravného výboru poskytnutými v žádosti o státní schválení náboženské obce, kde je uvedeno 507 příslušníků CČS z Jihlavy a spolu s těmi na venkově pak 902.[38] Bylo by přitom nelogické, aby v dopise z prosince 1925, tzn. půl roku po zmíněné aféře, adresovaném přes diecézní radu ministerstvu školství a národní osvěty byl uveden zastaralý údaj. Právě naopak. Jen díky náhlému příchodu nových věřících, který je nesporný, se mohl výbor osmělit poslat svou žádost ministerstvu, nepříliš ochotnému ke schvalování početně slabých náboženských obcí.

V Jihlavě se ovšem nezaměstnávali pouze těmito myšlenkami, nýbrž od členstva zdejší CČS vzešel též návrh na postavení Husova pomníku, inspirovaný 510. výročím jeho tragické smrti. Rozhodnutím vládního komisaře pro něj bylo vybráno náměstí Svobody, konkrétně místo, na kterém dříve stávala socha Josefa II., po níž zbyl, jak už to v dějinách chodí, pouze podstavec. Výdaje měly být hrazeny z darů, veřejných sbírek a hodně se čekalo i od výnosu z promenádních koncertů jihlavské posádky.[39] Brzy se ale ukázalo, že akce je nad síly samotných věřících, což potvrdila také olomoucká diecézní rada požádaná o výpomoc, která v důsledku neutěšeného stavu financí odmítla stavbu podpořit.[40] Celý záměr musel proto realizovat až ze zástupců různých organizací utvořený Výbor pro postavení Husova pomníku, v jehož čele ovšem nikdy nechyběl některý z činovníků jihlavské CČS.[41]

Jednání o zřízení náboženské obce zatím stále pokračovalo, ale výsledky se oproti očekávání jaksi nedostavovaly. Snad to bylo způsobeno i odchodem předsedy Františka Kostky,[42] kterého poté z rozhodnutí mimořádné valné hromady z 1. října 1925 nahradil Josef Votruba, do Kolína.[43] O tom, že se želelo také jeho styků s vlivnými lidmi, určitě netřeba diskutovat, ovšem hlavní roli sehrál stav, jenž se nedá nazvat jinak než všeobecný informační chaos a neznalost kompetencí. Tak olomoucká diecézní rada psala do Jihlavy, že k žádosti o státní schválení je potřeba přiložit rovněž doklad o vyfaření z mateřské náboženské obce, jelikož předpokládala, že Třebíč v souladu s výše uvedeným nařízením ústřední rady už provedla začlenění diaspory (tj. Jihlavska, Dačicka a Slavonicka) do svého obvodu.[44] Jihlavský přípravný výbor neměl ani ponětí o co vlastně jde, a proto žádost o vyfaření adresoval pro jistotu do obou měst – Třebíče i Německého Brodu. Brodští se pravděpodobně domnívali, že k označení mateřská náboženská obec stačí to, že se o Jihlavu starali jejich duchovní a na valné hromadě 4. února velkoryse vyhověli, kdežto z Třebíče, tížené asi špatným svědomím, odpověď vůbec nedošla. Jihlavští stačili ještě odeslat brodský přípis na diecézi, ale to už se do záležitosti vložil spiritus agens horáckých věřících, generální vikář CČS z Brna prof. Karel Haňávka, který jim záležitost vysvětlil.[45]

V polovině února 1926 tedy v Jihlavě věděli, že jsou dosud v diaspoře a za sebe nemusí nikoho o vyfaření žádat, ovšem vyhráno zdaleka nebylo. V prosbě o státní schválení z prosince 1925 byly totiž hranice samostatné jihlavské náboženské obce navrženy tak, aby zahrnovaly statutární město Jihlavu, politický okres Jihlava – venkov a politický okres Dačice. Celé toto území, jak už víme, nepatřilo do obvodu žádné náboženské obce. Jedinou výjimkou byla Kamenice patřící k třebíčské farnosti, na kterou se nyní Jihlavští museli obrátit s prosbou o její vyfaření. Důvody, proč ji z navrhovaných hranic jednoduše nevyňali, což by se zdálo jednodušší než vyfaření, byly nasnadě. Jednak snaha CČS zahrnovat do obvodů pokud možno celé politické, příp. soudní okresy, ale hlavně skutečnost, že v městečku se k této církvi hlásilo 216 osob – tzn. po Jihlavě dale-

ko nejvíc z celého území, o něž šlo.[46] Bez těchto lidí by nebyl dosažen potřebný počet příslušníků CČS nutný k tomu, aby ministerstvo školství a národní osvěty novou obec schválilo.

Úsilí o Kamenici začalo již 4. 1. 1926. Po ústním jednání s představiteli třebíčské rady starších byla záležitost odkázána na rozhodnutí tamní valné hromady, která se měla konat o dvacet dní později.[47] Do toho následně přišly výše zmíněné události okolo diaspor, přičemž nemůžeme pokládat za zcela vyloučené, že Třebíčtí zvažovali, zda ony diaspory přece jen nepřejmou, v důsledku čehož by nemohla existovat ani samostatná náboženská obec Jihlavě a vyfaření Kamenice by tedy bylo naprosto zbytečné. Daleko větší váhu měl ale pravděpodobně fakt, že Třebíči by se tím snížil počet věřících. Právě oni v tehdejších obcích svými příspěvky spolu s finanční pomocí od ústřední rady vydržovali vlastní duchovní.[48] Valná hromada vyčlenění městečka ze svého obvodu odmítla nejen v lednu, ale i v březnu téhož roku.[49] Jihlavské o tom nevyrozuměli, takže tito považovali věc za schválenou a vinu za zdržení hledali u diecézní rady. Upomínali ji dopisem z 10. června a jako důvod urgence uváděli možnost získat pro svou budoucí farnost jistého katolického kněze, jenž kvůli soužití se ženou, což regule této církve přirozeně nepřipouštějí, hodlá odejít do penze a následně vstoupit do CČS. Celá záležitost by přitom, jak dodávali, byla výhodná též finančně, poněvadž by mu k důchodu připláceli pouze 300 - 400 korun, jimiž v té době přispívali brodským duchovním,[50] a ústředí by s nimi nemělo žádné výdaje.[51]

Sdělení z Olomouce, že třebíčská náboženská obec stále ještě Kamenici drží, jihlavský výbor rozhořčilo. Požadoval, aby diecézní rada Třebíč k vyfaření přinutila, a jako ultimátum vyznělo, že pokud se tak nestane, všichni členové složí funkce, opustí Husův dům a rozprodají zařízení. Ostrá slova byla jen odrazem momentálního stavu rozrušenosti. Jim samým by určitě přišlo zatěžko tak náhle zničit dlouholetou práci a potvrzením toho budiž i věta v témže listě o tom, že se obrátí rovněž na ústřední radu a patriarchu Farského.[52] Teprve poté zasáhly ústřední a diecézní rada energičtěji a Třebíčtí záhy do Jihlavy zaslali rozhodnutí o vyfaření nejen Kamenice, ale též Dačic, Luk, Urbanova a několika dalších obcí.[53] Jistě si dovedeme plasticky představit, jak na diecézi, kterou jihlavský výbor s obsahem dopisu obratem seznámil, lomili rukama nad podřízenými, jež ani neznali rozsah své farnosti.

Vše se ale brzy vysvětlilo a 13. 7. 1926 Jihlavští hlásili, že Kamenice je, tentokrát už správným postupem, vyfařena, a tudíž nic nebrání zaslat žádost o státní schválení náboženské obce přes zemskou politickou správu na MŠANO.[54] Diecézní rada urychleně vyhověla, ovšem cíle dosaženo stále ještě nebylo. Záležitost tehdy, naštěstí již naposledy, pozdržela zemská správa, která věc vrátila k doplnění o informace týkající se pronájmu Husova domu a bytu faráře. Po jejich poskytnutí a opakovaném úředním postupu žádost svým výnosem ze dne 3. 12. 1926 ministerstvo školství a národní osvěty schválilo. Obvod samostatné Náboženské obce CČS v Jihlavě zahrnoval v souladu s návrhem statutární město Jihlavu, politický okres Jihlava–venkov (soudní okresy Jihlava–venkov a Třešť) a politický okres Dačice (soudní okresy Dačice, Telč a Slavonice).[55]

Jedné mety tedy bylo dosaženo. Zbývalo získat duchovního. Od 1. října zde sice začal působit jáhen Jaroslav Vendolský, ale jeho ustavení nebylo bezezbytku šťastným počinem.[56] Ostatně nechme o něm pohovořit přímo Vyskočila: "Patřil k těm služebníkům církve, kteří byli přijati v době budování církve. Neměli ani potřebného vzdělání, začasté nebyli ani povahově ustálení. Odpovědné poslání duchovenské plnili jak doved-

li, často dobře myšlenou věc špatně provedli a způsobili církvi více škody než dobra. Ale za to, co udělali dobrého – a nebylo toho málo! - patří jim náš dík!"[57]

Vendolský byl do Jihlavy poslán mj. proto, že když už CČS měla akutní nedostatek duchovních, musel sem být delegován alespoň někdo s nižším svěcením. Jako další důvod pak uveďme finanční slabost místních věřících, kteří jistě uvítali, že Vendolský byl zároveň katecheta – tzn. placen ministerstvem školství a národní osvěty, a oni mu pouze přispívali menší částkou za některé duchovní úkony. Místo zvláštního učitele československého náboženství na 1. měšťanské chlapecké škole v Jihlavě pro něj ministerstvo zřídilo až po intervenci poslance Staňka 8. 11. 1926 a je nesporné, že první jihlavský katecheta za dobu své činnosti úroveň a rozsah výuky značně pozvedl.[58] S náboženstvím CČS se jeho prostřednictvím mohly seznámit děti na 8 školách, a to nejen v Jihlavě a přilehlém okolí, ale např. též v Dolní Cerekvi patřící k táborské náboženské obci. Připočteme-li k tomu 2 hodiny týdně na reálném gymnáziu, byl to jistě, i přes eventuální negativní stránky, o nichž se zmíníme později, velký pokrok oproti stavu předchozímu, kdy se vyučovalo rovněž dvě hodiny týdně, ovšem celkově a jen na jednom jediném místě – pravděpodobně ve zmíněné 1. chlapecké měšťance na ulici Legionářů.[59]

Jak jsme už konstatovali, Vendolský byl jáhen. Absolvoval pouze několikatýdenní kurz a v důsledku toho neměl pravomoc oddávat ani konat bohoslužby s Večeří Páně, ale zdá se, že na tato omezení příliš nedbal.[60] Jihlavskému výboru totiž hned po svém nastoupení oznámil, že může provádět všechny duchovní úkony s výjimkou sňatků.[61] Jestliže mu toto tvrzení mohlo projít u laiků, německobrodská duchovní správa, na niž se obrátil dopisem z 15. listopadu ve věci převedení matrik po očekávaném státním schválení náboženské obce, svému údivu nad jeho tamtéž uvedeným výrokem, že požívá titulu a práv duchovního, dala podobu dvou velkých otazníků připsaných přímo na list.[62]

Nevyřčená plná pravda měla svůj podíl na brzkém zkaleném poměru mezi ním a částí jihlavského vedení. Taktéž povahové rysy hlavních aktérů jen těžko mohly zabránit konfliktu. Na jedné straně mladý, přehnaně sebevědomý a pedantický nehotový kněz, na straně druhé ostřílení pragmatici, hrdí až ješitní na své dílo. Vzájemná, po nějakou dobu potlačovaná nespokojenost otevřeně propukla, pokud jsme informováni, začátkem ledna 1927. To už výbor sděloval diecézní radě, že Vendolský i přes varování používá štoly a "má mnoho diferencí".[63] On zase na oplátku odmítal přijít na jednání výboru, jelikož se cítil fyzicky a duševně vyčerpán jednáním některých jeho členů, a už dříve se od bývalého brodského faráře Šebka, působícího od podzimu 1926 ve Vamberku, snažil získat o Jihlavských bližší údaje. Nebude od věci si charakteristiku nestranného Šebka připomenout. Problémy vysvětluje nesvorností jihlavských Čechů, jež se promítá i mezi věřící CČS, kterým zde navíc schází inteligence. Kostka dle něj nepatří do čela náboženské obce, jelikož není schopný organizátor, ale zato má rozsáhlé známosti a jako plus mu možno přičíst, že je neváhá využít ve prospěch celku. Beran své názory sděluje jen soukromě, Jůzl je obětavý, nicméně příliš materialisticky založený a Votrubu ohodnotil jako dobrého, leč málo aktivního člověka.[64]

Návštěva moravského biskupa J. R. Stejskala, dle Jihlavských listů nejmladšího křesťanského držitele tohoto postu na světě,[65] v poslední lednové dekádě hroty rozporů když ne ulámala, tak alespoň na krátký čas otupila. Setkání samo bylo připraveno do nejmenších podrobností, ba starost vládla i stran biskupovy obuvi – Vendolský sdělo-

val, že tu panuje nevlídné počasí a je nutno přibalit galoše.[66] Koneckonců šlo o úvodní a ve dvacátých letech vlastně jedinou biskupovu návštěvu v Jihlavě. Další proběhla až o čtyři roky později.[67] Mimo střediska Vysočiny zavítal též do Dolní Cerekve, patřící sice do obvodu náboženské obce Tábor, ale vzhledem k velké vzdálenosti od tohoto města inklinující k Jihlavě.[68] Chtěl alespoň takto ocenit po celém okolí známé nadšení místních dvou stovek "čechoslováků" pro víru, když už nebylo možno vyhovět jejich žádosti, podporované jak Jihlavou, tak Táborem, o přifaření městečka i s Cejlí a Rohoznou k jihlavské náboženské obci. Na obou místech Stejskala pozdravili zástupci věřících, sokolové, delegáti několika politických stran, v Jihlavě navíc představitelé Českobratrské církve evangelické a v Dolní Cerekvi členové obecního zastupitelstva. Na obou místech rovněž proběhly jím vedené bohoslužby, doplněné navíc v Jihlavě přednáškou "O náboženství".[69]

Krátce po odjezdu biskupa se znovu rozhořely vnitřní spory. Důvodem tentokrát byla Vendolského snaha získat od náboženské obce nedoplatek za říjen až prosinec 1926 - konkrétně 157 korun a 70 haléřů. Domníval se totiž – a zprvu o tom přesvědčil i členy výboru, že mu mají za duchovní služby platit nikoli jen dosavadními 112 Kč – tj. rozdílem mezi hrubým platem katechety (888 Kč) a rovným tisícem, nýbrž že jsou povinni hradit též jeho osobní daň.[70]

Ačkoli záležitost diecézní rada uvedla na pravou míru, krize mezitím gradovala při události, jež by bez ní patřila k těm nejradostnějším. Onou událostí z 13. února 1927 byla valná hromada svolaná kvůli volbě historicky první jihlavské rady starších (název ovšem používal výbor již předtím). O den později si pak staronové vedení rozdělilo funkce – předsedou se stal J. Votruba, místopředsedou F. Kostka, jednatelem J. Netolička, pokladníkem A. Jůzl, účetním J. Sedmihradský a hospodářem S. Koukal.[71] Hned po volbě byl do Olomouce odeslán protest opozice v čele s Jaroslavem Tajmlem, v němž byla akce označena za neregulérní. Argumenty zněly: ač dvě členky chtěly tajné hlasování, a tedy dle Ústavy CČS na to měl být brán zřetel, volilo se aklamací; dále že existovaly dvě kandidátky – opoziční a oficiální (na obou figurovali Votruba a Netolička, na opoziční chyběl Kostka), ale i když s oficiální nesouhlasilo 21 lidí, nebylo o konkurenční vůbec hlasováno; navíc že se valné hromady zúčastnili i lidé, jež nejsou členy náboženské obce; že se neuskutečnila volba revizorů účtů a delegáta pro diecézní shromáždění atd. Závěrem se v listě požadovalo svolání nové valné hromady.[72] Svou verzi poslala na diecézi rovněž rada starších. Odmítla téměř všechny body Tajmlovy skupiny s výjimkou volby revizorů účtů. Sebekriticky přiznala, že i když jejich jména - jednalo se o Rudolfa Šťastného a Bohumila Koukola – ve zprávě odeslané diecézní radě krátce po valné hromadě uvedla, vlastní akt zvolení vzhledem k pokročilé hodině proveden nebyl. Proti volbě aklamací se dle ní nikdo nestavěl, a aby se hlasovalo o kandidátce opozice, chtěli jen dva lidé. Zato oněch 21 osob se vyslovilo nikoli proti kandidátce oficiální, nýbrž proti odvolání Vendolského (pro bylo 52 věřících). Katechetu také nařkla coby původce všech těchto nepravdivých údajů, přičemž Tajml měl být cosi jako nastrčená figurka.[73]

Diecézní radě nezbylo, než nechat věc prozkoumat. Teprve v polovině března na základě šetření jejího tajemníka Innocence Kuchaře a místopředsedy dr. Františka Schneidera, který byl naštěstí na inkriminované akci přítomen a jehož popis událostí se víceméně shodoval s náhledem rady starších, byl Tajmlův protest odmítnut.[74] K tomu, aby Vendolského obvinili z úmyslného manipulování fakty, se však v Olomouci neodhodla-

li. A snad to tak bylo i správně, neboť on se valné hromady pravděpodobně nezúčastnil a je docela dobře možné, že nezkušená opozice, ač se to zdá paradoxní, v jistě rozjitřené atmosféře vlastně ani nevěděla, o čem hlasuje.

Buď jak buď, v době svého zveřejnění bylo rozhodnutí diecézní rady už stejně anachronismem. Na valné hromadě došlo, přes všechno co už víme, přece jen, bůh suď jak, ke zvolení Vendolského duchovním správcem. Třeba tím rada starších hodlala usmířit opozici a pokud chtěla, aby tady pulzoval církevní život, neměla vlastně na výběr. Snad se i domnívala, že nyní bude mít katechetu pod kontrolou. Ztotožnění pojmů jáhen a duchovní, kritizované ostatně též diecézní radou, sice leccos vypovídá o orientaci Jihlavských v dané problematice, ale daleko důležitější bylo odmítnutí samotného Vendolského nadále tady působit. Pastoraci Jihlavska chtěl zakončit k 1. březnu 1927 a podržet si prozatimně přál pouze místo učitele náboženství. V odůvodnění stálo, že zvolen byl proti své vůli, že nedošlo k dohodě ohledně finanční úhrady a zapomenuty nezůstaly ani stesky na chování části rady starších.[75]

Ani následující události nijak nevybočovaly z dosavadní linie. Jak se dovídáme z dopisu rady starších, zneužil 20. února Vendolský ke štvaní proti ní též bohoslužby a vyzýval k nové valné hromadě o týden později. Dále byl nařčen, že láká podvodně podpisy příslušníků obce, z nichž mnozí se v situaci neorientují a jsou ochotni mu vyhovět. Na základě těchto skutečností se jihlavské vedení usneslo zakázat jeho mše, znemožnit mu přístup do Husova domu a požádalo diecézní radu, aby kontroverzního jáhna zbavila pravomoci konat jakékoli náboženské úkony.[76] V Olomoci obratem vyhověli s dovětkem, že tento stav bude trvat až do vyřešení vzájemné nevraživosti. Takové jednání lze snadno pochopit – atmosféra byla více než bouřlivá, ale chtě nechtě překvapí, že se s rozhodnutím nepočkalo na Vendolského vysvětlení, dle něhož on tehdy hovořil jen o napadení své cti.[77]

Už jsme poznali úsilí rady starších, respektive jejího aktivního jádra tvořeného Kostkou, Koukalem, snad i Votrubou, o prezentaci Vendolského coby jediné překážky na cestě k harmonii v kruhu věřících. Ač nepostrádalo určité opodstatnění, celkově bylo neudržitelné. Nespokojenost s neustále týmiž osobami střídajícími se ve vedoucích, byť neplacených funkcích měla u části "čechoslováků" hlubší kořeny a spory s jáhnem ji pouze vynesly na povrch. Není potřebné zahušťovat text dalšími jmény, ale budiž uvedeno, že existují zprávy o protestech vůči radě starších formou výstupů z CČS, o podpoře Vendolského atd.[78]

Poté, co se obě strany definitivně přesvědčily o nemožnosti další spolupráce, nastala fáze jednání o vzájemných pohledávkách. Zjišťujeme, že Jihlavští v důsledku neutěšené finanční situace většinou nepropláceli jáhnovi diety a cestovné při jeho bohoslužbách, vyučování nebo přednáškách na venkově. On si naproti tomu jako náhradu ponechal část peněžního daru za jeden z pohřbů, který však byl povinen přenechat náboženské obci apod.[79] Smutně zní i mnohé další informace, např. že Vendolský se nevyhnul ani malichernostem a žádal o čtyřkorunový příplatek za nesení zavazadla s církevními potřebami při cestě ze svého bydliště (Husova ulice 18) do Husova domu. Měl na něj dle vyjádření dr. Schneidera nárok, ale přiznejme si, že od duchovního pastýře bychom jeho vymáhání zrovna nečekali. Taktéž někteří členové rady starších nebyli bez chyb a snížili se dokonce k prohlídkám soukromé Vendolského korespondence.[80] Teprve 12.3. 1927 po Kuchařově zprostředkování vydal jáhen peníze z pohřbu spolu se zadržovaným inventářem náboženské obce (mj. kalich, talár, kniha členstva aj.). Od

Jihlavských dostal oplátkou své vyučovací pomůcky z Husova domu (obrazy s církevnědějinnou tematikou, mapy Evropy a republiky atd.).[81]

Každopádně mohlo oboustranné trápení skončit 1. dubna, a to tím spíš, že Vendolský si přál k tomuto datu z Jihlavy odejít. Mohlo, ale neskončilo. Opět se vyskytly překážky. Především hrozilo zrušení místa katechety, jež bylo ministerstvem školství a národní osvěty vytvořeno jen pro Vendolského osobu.[82] Navíc rada starších nedokázala opatřit předem slíbený byt pro faráře Nermuta z Kyjova. Tento duchovní, který by vyučoval též náboženství CČS a jehož nástup 1. 4. 1927 se zdál jistý (volba by byla pouhou formalitou), měl početnou rodinu a pouhý podnájem jako v případě Vendolského by mu nevyhovoval.[83] Nermut tedy odešel jinam a starost o církevní život v jihlavské náboženské obci zůstala jako dosud rozdělena mezi čtyři zainteresované. Vendolský musel s dětmi dokončit školní rok a nadále vyučoval náboženství; zatímní duchovní správce z Třebíče Drápal pověřený diecézní radou rovněž pastorací Jihlavska se soustřeďoval většinou na matriční zápisy a na bohoslužby sem zajížděli brodští kněží Šlechta se Sochrem.[84]

Již v době před Nermutovým odmítnutím vyjednávali Jihlavští nezávazně se zatímním katechetou a pomocným duchovním Františkem Šťastným ze Dvora Králové nad Labem. V dubnu se rozhovory logicky zintenzivnily, kandidát ve městě vykonal několik bohoslužeb a při volbě faráře na valné hromadě 24. t. m. mu byla dána přednost před dalším zájemcem Vojtěchem Bednaříkem z Poděbrad.[85] Záhy se ukázalo, že šlo o ukvapený akt. V CČS totiž existovalo nouzové opatření, kterým se diecéze bránily nedostatku duchovních. Každý kněz odcházející působit mimo její hranice musel nejprve od své diecézní rady získat propouštěcí list. Byl to též Šťastného případ, ale nedopatřením se stalo, že při volbě neměl zmíněný příslušný dokument, nýbrž jen vyjádření východočeské diecézní rady, že požádá-li o přestup, nebude mu bráněno. Pochybení si tehdy nikdo neuvědomil. V Olomouci sice volbu uznali za platnou, ovšem určitý čas si vyžádalo zpětné vyhotovení propouštěcího listu.[86] K tomu se přidružily problémy s nepřipraveným bytem, v důsledku nichž Šťastný nebyl s to oznámit přesné datum nástupu, a aby kruh zůstal uzavřen, moravská diecézní rada nemohla očekávat vyřízení celé záležitosti zemskou politickou správou, poněvadž ta k tomu potřebovala ono datum znát.[87] Není proto divu, že se vše protáhlo na více než čtyři měsíce.

Vendolského setrvávání v Jihlavě prodlužovalo napětí uvnitř náboženské obce, které dospělo až k pokusu předsedy Votruby opustit své místo. Poněvadž rezignace nebyla už uvedenou dubnovou valnou hromadou přijata, rozhodl se alespoň funkci po dobu jáhnova pobytu ve městě nevykonávat, a veškerá agenda proto přešla na úřadujícího místopředsedu Kostku.[88] Nemá smysl obšírně pojednávat o dalším průběhu sporu v posledních měsících školního roku. Pouze telegraficky budiž sděleno, že se rozšířil též do Dolní Cerekve a že Vendolský se nepřestával hlásit o své dlužné finance, ač se jich na dubnové schůzi zřekl.[89]

Naposledy vleklá roztržka vzplála koncem června 1927, kdy někteří z "čechoslováků" měli tendenci vidět za avizovaným špatným prospěchem svých dětí v náboženství mstu katechety. Kostka dokonce kvůli tomu i s rodinou přechodně vystoupil z církve a do Jihlavy byl urychleně z Brna povolán inspektor československého náboženství Červený, aby žáky přezkoušel.[90] Pravděpodobně však ze strany Vendolského nešlo o úmysl, nýbrž o důslednou, možná přehnanou, přísnost ve výuce, na niž v té době věřící CČS nebyli příliš zvyklí a ve svých představách si ji spojovali s Římem.[91] Bylo proti

němu vedeno disciplinární řízení, ale na konci 20. let ještě neskončilo. Vendolský tehdy působil jako definitivní zvláštní učitel československého náboženství na měšťanské chlapecké škole v Liberci a v posudku měl zaznamenánu nejen domýšlivost a nadřazování se nad ostatními kolegy, ale též pečlivé zastávání služebních povinností a bezúhonnost v osobním životě.[92]

Možná se mnohému z čtenářů nebude zdát vhodné, že tomuto sporu, zakončenému jáhnovým odchodem z Jihlavy počátkem prázdnin 1927, bylo věnováno tolik místa. Vysvětlení je prosté. Šlo o krizovou dobu doslova nabitou událostmi a už proto, že celý příspěvek zachycuje pouhopouhé jedno desetiletí činnosti CČS na Jihlavsku, by bylo na škodu věci, vylíčit ji pouze ve zkratce. Ani tak ovšem nepostihneme celý život náboženské obce, můžeme proniknout "jen" k jejímu takříkajíc oficiálnímu nátěru čili k tomu, jak se jevila vnějším a některým vnitřním pozorovatelům. Je to dáno povahou nejdůležitějšího pramene, jímž zůstává korespondence věnující se téměř výhradně výše zmíněným záležitostem. Zbylé, ovšem základní děje a fakta – bohoslužby, jejich prožívání, vztahy mezi věřícími absentujícími na rozhodování o osudech obce (účast na valných hromadách zdaleka nedosahovala čísla sto), pohled do nitra těchto lidí – zůstávají, a vzhledem k hektické době je to pochopitelné, mimo pozornost pisatelů. Není sporu o tom, že roztržka musela negativně zapůsobit na veškeré dění v malé komunitě, nevíme ale do jaké míry. Netušíme totiž, kolik zde mezi laiky existovalo křesťanů podobných pozdějšímu faráři Vyskočilovi čili osob, které měly pochopení pro lidské slabosti spolubratrů a jejichž víra těmito jevy nemohla být nahlodána. A ještě jinak řečeno, kolik se tady vyskytovalo jedinců celobytostně ovlivněných Božím zjevením nebo snad dokonce mystiků – těch nemnoha představitelů Bergsonova "dynamického náboženství",[93] pro něž přece vůbec nemusí platit kánon intelektuální tvořivosti (a potažmo proslulosti), ale stejně tak dobře mohou existovat skrytě před vnějším světem, a tudíž zcela bezejmenní v dobách budoucích.

Od 1. září 1927 působil už v Jihlavě konečně František Šťastný, a to jako zatímní farář.[94] My v jeho případě máme vzácnou možnost nahlédnout na rozsah finančního zaopatření duchovního CČS. Základem byla smlouva s náboženskou obcí, jejíž podmínky se mohly v jednotlivostech lišit místo od místa. Zde platilo, že farář pobíral mzdu 1400 Kč, z nichž 800 korun vyplácela přímo ústřední pokladna.[95] Náklady na bydlení hradila rada starších, stejně jako polovinu farářova penzijního pojištění a léčebného fondu. Daň ze mzdy si platil sám a za přespolní bohoslužebné úkony mu příslušelo 24 Kč na den.[96]

I přes sjednanou smlouvu se rada starších snažila snížit své finanční náklady spojené s funkcí faráře. Argumentovala, že nechce odrazovat potencionální nové příslušníky od vstupu do církve tím, že od nich hned na počátku bude vybírat peníze. Hodlala získat vyšší dotaci od ústřední rady a zabývala se i další možností jak ušetřit. Jednalo se o říjnový návrh opět vytvořit katechetské místo, tentokrát pro Šťastného.[97] Ministerstvo bohužel nezareagovalo kladně, a Šťastný proto musel zajišťovat výuku, aniž by mu za to náležel stálý plat. Jihlavští se přirozeně snažili jej tohoto břemene zbavit a opakovaně žádali vytvořit toto místo alespoň pro některého z jáhnů, jenž by mimoto mohl vypomáhat faráři. Diecézní rada nikoho s nižším svěcením neměla a navrhovala Jihlavě pouze katechetu Eduarda Veselského z farnosti Velký Týnec.[98] Radě starších tedy nezbylo než vzít zavděk jím a po intervenci Kostky[99] a poslance Staňka přímo u ministra školství Hodži bylo 20.1. 1928 místo učitele náboženství CČS provizorně jen pro osobu Veselského zřízeno.[100]

Peníze byly předmětem též staršího sporu vedení náboženské obce s dřívějším třebíčským knězem Drápalem, o němž už víme, že v roce 1927 místo Vendolského až do příchodu Šťastného Jihlavu administroval. Dohoda mezi ním a Jihlavskými byla na základě předchozího pověření diecézní radou sepsána 12. 3. 1927 pravděpodobně se zpětnou platností k počátku března a výše odměny činila 200 Kč měsíčně. Počátek platnosti smlouvy se však stal kamenem úrazu. Pro nás je těžké rozhodnout, kdo měl pravdu, poněvadž smlouva se nezachovala, ale jisté je, že Drápal ji chápal jako platnou od ledna 1927, kdy už do Jihlavy sporadicky zajížděl, a na konci srpna tedy žádal 1600 korun. Rada starších mu naproti tomu zaplatila pouze 1000 Kč, jelikož si dle jejího názoru zasloužil peníze až od dubna.[101] Jak roztržka, ve které se od září obě strany odvolávaly k olomoucké diecézní radě a při níž v květnu následujícího roku Drápal, tehdy již farář v severomoravském Dubicku, vymáhal spornou částku soudní cestou, nakonec dopadla, nevíme.[102] Snad přece jen docházelo k postupné úhradě ze strany Jihlavských, neboť poslední zachovaná zpráva ze září 1928 nás informuje o Drápalově požadavku dostat ještě 200 korun.[103]

Zatímco se rada starších věnovala finančním záležitostem a instalaci katechety, Šťastný od svého nástupu usilovně pracoval na členských matrikách. Ty byly v tak špatném stavu, že z nich dokonce nebylo možno zjistit ani počet příslušníků církve. Horečnatá snaha dát vše do pořádku souvisela se žádostí na Zemský úřad v Brně o udělení práva matriky vést.[104] Šťastného práce nevyšla nazmar a toto právo bylo jihlavské náboženské obci přiznáno výnosem zemského úřadu ze dne 27. 3. 1927 zpětně k datu jejího ustavení a dalším rozhodnutím z července pak bylo posunuto dokonce až k 1.1. 1921.[105]

Ještě dříve ovšem došlo k vyřešení závážné věci celocírkevního významu – k volbě patriarchy, když tento úřad zůstával po smrti dr. Farského v červnu 1927 více než půl roku neobsazen. Jihlava patřila k těm 171 obcím ze 194, které daly svůj hlas biskupu východočeské diecéze Gustavu Adolfu Procházkovi.[106] Na valné hromadě 4. prosince se pro něj vyslovilo 71 přítomných, kdežto jeho nejvýznamnější protikandidát prof. Spisar zde obdržel pouhé 2 hlasy.[107]

Od ledna 1928 začal Šťastný pravidelněji konat bohoslužby na venkově. Po Jihlavě, kde byly slouženy dvakrát (výjimečně třikrát) měsíčně, tak přišly na řadu Urbanov, Dolní Cerekev a Luka nad Jihlavou, kam "bratr František" zajížděl vždy jednou za měsíc. V ostatních místech (Dušejov, Velký Beranov apod.) byly mše sporadicky.[108] Na všechno prostě nestačil, a to tím spíš, že dopravní spojení příliš nevyhovovalo. Například návštěva Urbanova znamenala ztrátu celého dne.[109] K tomu musíme připočíst ještě další duchovní úkony (křty, svatby, pohřby atd.), přednášky a řadu vyučovacích hodin. Výuku náboženství sice z větší části po svém příchodu přejal Veselský, přesto však na Šťastného zbylo ještě hodně práce. Vždyť na počátku školního roku 1928/1929 měli ve společné péči 342 dětí na 31 školách včetně gymnázia.[110] I když je zřejmé, že se děti československého vyznání ze škol, kde byl jejich počet nepatrný, sdružovaly vždy v některé z nich do větších vyučovacích skupin, vytíženost vyučujících se oproti době Vendolského značně zvětšila. Není proto divu, že se rada starších, v jejímž čele od počátku února 1928 stál zemský kancelista Ladislav Hrbáček, v témže měsíci snažila od diecézní rady získat souhlas s jáhenským svěcením katechety. Svou žádost odůvodňovala zaneprázdněním faráře, který nemůže zajíždět konat bohoslužby do nových míst a výsledek je potom takový, že ani ve městech jako Dačice, Třešť nebo Telč mše dosud

nebyly, ač zde malý počet věřících již existuje.[111] V Olomouci nejprve nechtěli vyhovět kvůli tomu, že Veselský byl v CČS příliš krátce, a po červnové urgenci prosby zase tvrdili, že jáhny mohou být pouze definitivní učitelé náboženství.[112]

Katechetovi to snad ani tolik nevadilo, jelikož se začal angažovat v nově vznikajícím církevním mládežnickém hnutí. Impulz k činnosti dala Ústřední rada CČS a cílem mělo být, zjednodušeně řečeno, křesťanským duchem neutralizovat vliv ateistického prostředí na dospívající chlapce a dívky.[113] Tyto organizace se nazývaly Jednoty mládeže a sdruženy byly v pražském ústředním svazu. Členy se mohli stát věřící starší 14 let, organizační struktura měla do určité míry svůj vzor v uspořádání náboženských obcí. Nejvyšším organizačním útvarem každé Jednoty bylo její shromáždění, které volilo představenstvo sestávající z předsedy, jeho zástupce, tajemníka a dalších činovníků. Pravomoc shromáždění se nevztahovala na náboženskomravní výchovu, jíž řídil ideový vedoucí (t.j. duchovní nebo katecheta příslušné náboženské obce) a důležitou roli hrál taktéž delegát rady starších mající právo veta v otázkách církevních.[114]

V Jihlavě spadaly prvopočátky hnutí stejně jako v mnoha jiných farnostech na 8. leden 1928. Tehdy byly po předchozí výzvě Přípravného výboru Ústředního svazu Jednot mládeže CČS uskutečněny bohoslužby s promluvou posluchače Husovy fakulty, jihlavského rodáka Vladimíra J. Vyskočila věnovanou mládeži.[115] Ačkoli v sobě obsahovala i podnět k realizaci nové myšlenky, její uskutečnění nebylo jednoduché. Teprve v květnu schválil zemský úřad ve skutečnosti už existující "nepolitický spolek" Jednota mládeže CČS v Jihlavě a v návaznosti na to mohla být 7. června svolána ustavující valná hromada (shromáždění). Předsednický post obsadil katecheta Veselský, místopředsedkyní se stala Marie Jarošová, role jednatele připadla Janu Vyskočilovi a zvoleni byli přirozeně též další funkcionáři.[116] Zdá se, není pro to totiž přímých dokladů, že ideovým vedoucím byl tehdy nominálně Šťastný, fakticky po dobu svého působení v náboženské obci Veselský, delegátem rady starších pak sám její předseda nebo, pokud to okolnosti neumožňovaly, jím pověřený náhradník.[117]

Záhy poté co vznikla, začala Jednota, omezená členskou základnou pouze na Jihlavu, vyvíjet čilou aktivitu. Ve snaze navázat přátelské styky s křesťany žijícími v okolí města pozvalo předsednictvo na výlet ke zříceninám Rokštejna nejen příslušníky CČS z Kamenice a Luk nad Jihlavou, ale i České bratry ze Střížova, a přesto, že se dostavili jen Kameničtí, pokládalo setkání za zdařilé.[118] Mělo též dobrou vůli poučit se u zkušenějších, a za tím účelem uspořádalo výjezd k sesterské Jednotě v Německém Brodě.[119] Mimo tyto letní akce samozřejmě probíhaly schůze a občas společenské večírky spojené s vybíráním darů na činnost organizace. Nedostatek peněz mladé svazoval nejvíce. Kvůli němu většinou nemohli přijímat nabídky přípravného výboru Ústředního svazu na prodej knih a propagačního materiálu či návrhy na společná setkání.[120] Svého zástupce – E.Veselského – vyslali jen na ustavující sjezd moravského diecézního svazu Jednot v Přerově a není bez zajímavosti, že právě on zde byl 12. prosince vybrán na post místopředsedy.[121] Rada starších jednotě nijak výrazně nepomáhala, připočteme-li k tomu katechetův odchod z Jihlavy v roce 1929, není divu, že po počátečním nadšení činnost mladých sice pozvolna, ale přesto nezadržitelně upadala. Dokladem toho může být snižující se počet členů – od téměř čtyřiceti v roce 1928 ke dvacítce v letech 1932/1933.[122]

Nesuďme ovšem nespravedlivě. Vedení náboženské obce mělo starostí nad hlavu, neboť ke stabilním finančním těžkostem se navíc přidružila neblahá zpráva městské

rady týkající se ukončení pronájmu Husova domu v roce 1928. Nic nebyla platná ani intervence poslance Jaši a přibližující se termín vystěhování přiměl Jihlavské do budoucna usilovat o vybudování vlastního sboru.[123] Jako stavební místo byl nejprve vyhlédnut městský pozemek na rohu ulic Legionářů a Fritzovy (naproti Legiodomu). Představitelé města nesouhlasili a přiklonili se k druhé eventualitě "čechoslováků"- ploše na Sterlyově (nyní Mahlerově) ulici.[124] Ti na ni ale záhy rezignovali, jelikož pozemek byl vklíněn do fronty domů a podle směrnic Ústřední rady CČS, které se v této době začaly vytvářet, měly všechny nově vznikající bohoslužebné stánky stát na volném prostranství.[125] Nerealizován zůstal i návrh místa na rohu Věžní a Husovy a 6. července schválila mimořádná valná hromada červnovou koupi parcel Marie Dufkové – Brázdové a ing. Stanislava Brázdy o výměře více než 18 arů ve Fritzově 22 (roh ulic Fritzovy a U svobodného domova, nyní Majakovského).[126] Z požadovaných 85 000 Kč zapůjčil František Kostka deset tisíc a spolu s Antonínem Jůzlem a Karlem Papežem ručil svým jměním Úvěrnímu ústavu v Jihlavě též za zbylou částku.[127]

Ke koupi samotné ještě malý dodatek. Pozemek měl být zaknihován na jméno Církev československá. Podle oběžníku ústřední rady z 20. 6. 1928 to bylo nutné z toho důvodu, aby se další náboženské obce, příp. diecéze, ústředí a církev obecně mohly při jednáních o velkých půjčkách (stavební ruch byl v té době charakteristický pro celou CČS) o takto získaný majetek opřít. Jihlavští to sice odsouhlasili, ale ve smlouvě samotné jako kupující právnickou osobu přesto uvedli svoji náboženskou obec. Zda se tak stalo nedopatřením, nebo se jednalo o jakousi reakci na fakt, že oni si také museli pomoci sami, nevíme. Je to konečně lhostejné, neboť po důrazném zákroku došlo koncem července k úpravě smlouvy zcela v duchu směrnic ústředí.[128]

Další osudy zamýšlené stavby byly neradostné. Popravdě řečeno, nezačaly ani přípravné zemní práce, ba co víc, nebylo k nim vůbec ochoty. Husův sbor, tak měla být budova nazvána, nadále existoval jen v projektech stavitele Durdise. Prvního dubna zvolený stavební výbor v čele s knihařem Rudolfem Dvořákem s výjimkou tří členů, mezi kterými figuroval rovněž helenínský starosta B. Koukol, jehož velké chvíle v náboženské obci měly přijít ve třicátých letech, vyvíjel pramalou aktivitu. Ostatní věřící byli ukolébáni Kostkovou půjčkou a zárukami u úvěrního ústavu.[129] Dary se sice scházely, na Husův sbor přispěli výtěžkem ze svých představení mj. divadelní ochotníci CČS v Jihlavě a zdejší Jednota mládeže, ale bylo to žalostně málo.[130] Rada starších proto pronajala za 200 Kč měsíčně část pozemku Františku Brázdovi, jenž si tady zřídil skladiště stavebního materiálu.[131] Když Papež s Jůzlem seznali, že se nepodařilo u jihlavských "čechoslováků" roznítit větší ochotu k finančním obětem, odmítli na konci roku 1929 za dluh nadále ručit.[132] Své peníze žádal přirozeně zpět též Kostka a vedení náboženské obce nezbylo než parcelu kus po kuse zase rozprodávat. Prvá dohoda – s manžely Novotnými a Ferdinandem Schumpetrem z Hradce Králové – mající se uskutečnit v březnu 1930 sice ještě kvůli prodlení diecézní rady, povinované dle Ústavy CČS schvalovat veškeré finanční transakce farností, naplněna nebyla, ale následující již ano. Stolař Tomenendal a jeho žena tak v květnu a prosinci téhož roku za 56 110 korun postupně získali více než 6 a půl aru.[133] U úvěrního ústavu však stále zůstávala část dluhu, přičemž pronajímání zbytku půdy, který ještě Jihlavským zbyl, stěží pokrývalo úroky. Rozprodej tedy pokračoval i v letech třicátých.[134]

Ačkoli je to zcela mimo časový rámec našeho příspěvku, pro úplnost dodejme, že zdejší věřící se ještě v období první republiky dočkali a útočištěm se jim po menší

adaptaci stal pronajatý bývalý fotoatelier Grand, přistavěný k Legiodomu. Po válce pak pro své potřeby dostali část kostela Povýšení sv. Kříže, kterou užívají dodnes.

Celá záležitost ohledně stavby Husova sboru byla na konci dvacátých let doprovázena rozjitřenou atmosférou uvnitř rady starších. U příležitosti rezignace dlouholetého činovníka Jana Netoličky na funkci 11. 6. 1928 se dovídáme, že existovaly dva směry – stoupenci již odstoupivšího Votruby a přívrženci Kostkovi, mezi nimiž panovaly neshody zřejmě osobního rázu. Za této situace se v těžké pozici ocitl Ladislav Hrbáček, o kterém už víme, že od února 1928 náboženskou obec vedl. Pět měsíců nato si v dopise adresovaném diecézní radě stěžoval: "...upřímně řečeno: míti jen trochu ponětí o poměrech vládnoucích v radě starších a mezi členy náboženské obce, za žádnou cenu bych členství v radě starších nepřijal".[135] Takže jakmile se proti němu v prosinci postavili František Kostka ml. a Antonín Jůzl, nikoho nepřekvapilo jeho odstoupení z funkce. Připojilo se k němu i několik dalších členů rady,[136] ale pro náboženskou obec to nebylo šťastné řešení, neboť se počala narušovat dosavadní korektní spolupráce duchovního a správního vedení farnosti.

Přes své zdravotní problémy (trpěl bronchitidou)[137] dokázal během roku 1928 Šťastný s podporou rady starších díky propagačním výjezdům a bohoslužbám roznítit nadšení pro CČS na venkově. Pro církev a za ustavení místních výborů se agitovalo v Třešti, Velkém Beranově, Puklicích a na mnoha jiných místech.[138] Od léta se oproti situaci na počátku roku téměř zdvojnásobil měsíční počet mší. V Jihlavě byly konány už třikrát a nově přibyly pravidelné liturgie ve Velkém Beranově, Kamenici a Třešti.[139] Z konkrétních událostí uveďme alespoň četně navštívenou bohoslužbu s následnou přednáškou ve Velkém Beranově. Uskutečnily se na připomínku světové války a navštívilo je dle odhadu 500 osob, z toho 200 z Jihlavy.[140] Zásluhu na skutečnosti, že ač náboženská obec měla brzy ztratit vlastní kostel, přesto početně rostla, můžeme rovněž připsat Šťastnému. Jak jsme informováni z Jihlavských listů, přibylo ve 3. čtvrtletí 1928 103 nových členů a za čtvrté dalších 101 osob, takže k 31. prosinci jihlavská farnost CČS sdružovala 1535 věřících.[141]

Ke kladům Hrbáčkova vedení patřilo, že bralo ohled na farářův špatný zdravotní stav a poctivě se snažilo získat do farnosti pomocného duchovního, který by Šťastnému v nelehké práci pomohl. Řešením měla být záměna katechety Veselského za některého učitele náboženství s alespoň jáhenským svěcením.[142] Nejblíže k dohodě bylo v srpnu 1928, kdy se přihlásil farář Salfický z Jindřichova Hradce, ovšem celou věc si rozmyslel poté, co zjistil, že místo není systematizované, nýbrž jen provizorní.[143] Nápad s výměnou se nakonec uskutečnil zcela jinak, než byl zamýšlen. Veselský se již dříve netajil tím, že by jej potěšil návrat do rodného kraje, tj. na Hanou. Touha ještě vzrostla, když se stal místopředsedou olomouckého diecézního svazu Jednot mládeže, a tak jednání o vzájemnou výměnu s učitelem Hoffnerem z Velké Bystřice u Olomouce proběhla v lednu 1929 velmi rychle. Jihlavská náboženská obec nezískala nic – Hoffner, nastoupivší do druhého pololetí školního roku, byl zase jen pouhý katecheta.[144]

To už jsme ovšem v období, ve kterém v čele rady starších stál po doplňovací volbě na valné hromadě 10. 2. 1929 Jaromír Hrbotický. Spolu s ním se tehdy na místo druhého místopředsedy dostal Jan Rešl a dalšími činiteli, dlícími zde ale již z dřívějška, byli 1. místopředseda F. Kostka, jednatel B. Kafk, pokladník A. Jůzl a člen bez funkce J. Sedmihradský.[145]

Šťastný se i nadále, stejně jako v roce uplynulém, kdy se přihlásil do konkurzu na místo duchovního pro Prahu VIII, snažil kvůli své nemoci změnit prostředí a ucházel se tentokrát o pastoraci v Brně. Neuspěl ani nyní, poněvadž olomoucká diecézní rada za něj neměla náhradu, a z toho důvodu mu v obou případech nemohla dát doporučení. Souhlasila pouze s jeho měsíční zdravotní dovolenou v Luhačovicích.[146] Šťastný ji nastoupil 15. dubna a administrací Jihlavy byl na zmíněnou dobu pověřen farář Valík z Třebíče.[147] Pod dojmem této události se Hrbotického rada starších snažila svého duchovního správce zbavit. Nepovažovala jej za perspektivního, obávala se, že by mohl nečekaně odejít jinam či těžce onemocnět a Jihlava tak na dlouhou dobu zůstat bez církevní správy. Požádala proto diecézi o pokyny pro konkurzní řízení na nového faráře.[148] V Olomouci nesouhlasili a akce sama mohla upadnout v zapomnění, pokud by rada takto postupovala se souhlasem Šťastného. Fakt, že to učinila v době jeho nepřítomnosti, ovšem znamenal zárodek budoucích vzájemných neshod.

Nejednalo se o jediný pokus vedení řešit nelehkou situaci, v níž se náboženská obec ocitla na jaře 1929, razantním způsobem. Bourání Husova domu, na jehož místě, jak už bylo uvedeno výše, vyrostly o několik let později jubilejní školy T. G. Masaryka, působilo skličujícím dojmem a prohlubovalo lhostejnost v řadách věřících. Sice jich pořád přibývalo – od ledna do března dalších 65 osob[149] – ale aktivně se na fungování farnosti podílela nepatrná menšina. Neexistovaly zde odbory (sociální, vzdělávací apod.)[150] jako v některých jiných náboženských obcích a zřejmě tehdy již zanikl i nefungující odbor stavební. Určitou činnost vyvíjeli pouze divadelní ochotníci a Jednota mládeže. Poněvadž ovšem pořádali akce nezávisle na sobě, hrozilo nebezpečí, že budou vzájemně kolidovat. Málem se tak stalo v březnu, kdy 2. t. m. uskutečnila večírek Jednota a o den později chtěli podobný zábavný podnik konat ochotníci. O iniciativě mladých se dozvěděli až v průběhu příprav a na svůj zamýšlený úmysl museli rezignovat, jelikož bylo zřejmé, že návštěvnost by nebyla dostačující.[151] Rada starších se proto rozhodla podat Jednotě návrh na sloučení jejich organizace s ochotníky v jeden celek, přičemž by se formou společného vedení vyřešila i stará bolest Jihlavských – nedostatek obětavých a schopných funkcionářů.[152]

Nabídka možná zněla lákavě, ale ve skutečnosti vlastně znamenala likvidaci Jednoty. K tomuto kroku byl zapotřebí souhlas pražského přípravného výboru Ústředního svazu, a tam pro něco takového neměli příliš pochopení. Zdali do Jihlavy skutečně přijel delegát svazu JUC. Šimšík, jak bylo avizováno, nevíme, ovšem ať už s jeho přímluvou či bez ní Jednota v náboženské obci přetrvala a na 2. řádné valné hromadě 31. dubna si zvolila nové předsednictvo. Do čela se dostal Jan Macháček, místopředsednické místo obsadil Antonín Kružík, jednatelem byl Eduard Kirschbaum a pokladníkem Bohumil Hanauer. Poprvé se setkáváme s funkcí duchovního rádce – zastával ji katecheta Jaromír Hoffner.[153]

Po návratu Šťastného z dovolené se už bohoslužby konaly mimo Husův dům. Tento neradostný čas neustálého přemisťování z místa na místo začal velikonočními obřady slouženými dle Vyskočila v novostavbě českých živnostenských škol pokračovacích na ulici Legionářů.[154] Lokalita zde ale bohužel není určena správně, jelikož budova byla dokončena teprve v září 1930.[155] Od druhé poloviny roku 1929 na mše věřící docházeli mj. znovu jako na počátku dvacátých let do obchodní školy v Gelnhausenově ulici a od prosince již pravidelněji do Besedy, kde se odehrávaly i ostatní pracovní a společenské události náboženské obce.[156] Rozprodáván byl nábytek z Husova domu a také divadelní

kulisy.[157] Zisky sice sloužily k umořování dluhu, ale na druhé straně se zdá pravděpodobné, že ztráta divadelního zařízení znamenala též zánik nebo alespoň podstatné omezení činnosti ochotnického souboru. V dalších zprávách se s ním totiž nesetkáváme a v popisu farnosti z roku 1932 chybí rovněž.[158]

Rada starších se snažila ušetřit také na příspěvku, který vyplácela faráři. Činil tehdy téměř 750 Kč a v dopise ústřední radě z 21. 5. 1929 proto nepřímo navrhovala, aby do Jihlavy přišla mladší levnější síla, jelikož Šťastný měl v církvi odslouženo 20 let (počítalo se i působení u římských katolíků) a tomu odpovídala výše finančního ohodnocení. Úzce to souviselo s problémy při placení církevní daně. V témže přípisu vedení náboženské obce tvrdilo, že ze současných 1600 členů jen 562 přispívá na potřeby farnosti a z nich také vypočítali částku pro církevní daň, kterou již poslali. Při 50 haléřích na osobu ročně měla představovat 281 korunu. Odmítali její zvýšení na 1 Kč a už vůbec nesouhlasili, že by měla být vybírána od každého příslušníka a činit tak 1433 Kč.[159]

V důsledku postupu rady starších došla Šťastnému trpělivost. Připojilo se rozčarování nad léta neřešenou otázkou farní kanceláře, která byla stále umístěna ve farářově bytě a znesnadňovala jeho rodině soukromý život. Menší rozmíšky z toho povstalé poskytly Hrbotického skupině záminku ke zvýšenému tlaku na odvolání duchovního. Ten nebyl ochoten rozdmychávat spory a znovu podal, opět neúspěšně, žádost o přeložení do Prahy. Jen díky jeho zdrženlivosti nepřerostly události do takového stadia jako před dvěma třemi lety v době pastorace Vendolského. Pomohlo rovněž, že se za něj postavil mimo diecézní rady i jihlavský venkov, konkrétně místní výbory CČS z Bítovčic, Luk, Urbanova, Třešťě, mimoobvodové Dolní Cerekve, Puklic, Kamenice a Velkého Beranova.[160] Spor se proto poněkud utlumil, ačkoli osten vzájemné nedůvěry zůstal. Mimořádná valná hromada 1. září 1929 zvolila novou radu starších, která si pak mezi sebou o 7 dní později vybrala za předsedu znovu L. Hrbáčka a místopředsednickou funkcí pověřila B. Koukola.[161]

Šťastný to jistě považoval za dobré znamení, ale paradoxně mu větší problémy, jak jinak než finanční povahy, měly teprve nastat. Bylo tomu tak proto, jelikož ústřední rada se rozhodla od října omezit výši dotace těm farářům, jejichž náboženské obce neodváděly řádně církevní daň. Nařídila zároveň, aby duchovním částku vyplatili přímo farníci, poněvadž doufala, že mezi sebou se snadněji dohodnou. Většinou se však stávalo, že stavbami nových sborů zadlužené náboženské obce peníze prostě neměly a kněžím připadla nevděčná úloha neuspokojených věřitelů vlastních farností.[162]

Ani Jihlava nebyla výjimkou a Šťastný ve zmíněném říjnu dostal z dotace 1252 korun pouhou polovinu. Uvážíme-li, že rada starších mu nemohla dát ani doplatek ke služnému, není nepochopitelná jeho stížnost olomoucké diecézní radě.[163] Žádost o nápravu poslala na ústředí též rada starších, ale nakonec pochopila, že jiná cesta než daň zaplatit k cíli nepovede. Dne 27. listopadu uhradila 1433 Kč za rok 1929 a požádala o prominutí 716 korun za dvanáct měsíců předchozích.[164] Nebylo jí vyhověno a Šťastný od února 1930 znovu dostával dotaci neúplnou – tentokrát mu bylo pravidelně strháváno 187 Kč měsíčně. Na onen rok ústředí navíc asi daň opět zvýšilo, neboť od Jihlavy požadovalo dalších 2550 korun a k 15. 7. 1930 měla zdejší náboženská obec i přes farářovy srážky ještě 1863 Kč dluhu.[165] V pasivu byla též jihlavská Jednota mládeže. V březnu třicátého roku na ní tehdy už ustavený Ústřední svaz Jednot mládeže CČS vymáhal nedoplatek necelých 310 korun za rok minulý.[166]

Za takovýchto okolností se Šťastný počátkem prosince 1929 rozhodl požádat diecézní radu o pověření na místo zvláštního učitele náboženství CČS při 1. měšťanské chlapecké škole v Jihlavě, které ministerstvo školství a národní osvěty zřídilo výnosem 29.10. t.r. Připojil sice doporučení svého ošetřujícího lékaře MUDr. Bláhy o tom, aby byl kvůli chorobě zbaven povinnosti docházet do venkovských škol, ale na oplátku hodlal vypomáhat v duchovní správě. Žádost podpořil za radu starších předseda Hrbáček,[167] ovšem Olomouc nejprve s ohledem na Hoffnera, který kvůli nezavršené čekatelské době o tuto výuku nemohl požádat a pro něhož neměla místo jinde, protestovala proti vypsání místa obecně.[168] Kapitulovala až po tlaku jihlavského inspektorátu škol menšinových, vytýkajícího Hoffnerovi špatný pedagogický přístup, a nové rady starších.[169] Vymínila si však, že k obsazení dojde až v příštím školním roce, kdy dosavadní katecheta již bude v jiné náboženské obci. A ke všemu ještě kanonické pověření na zmíněné místo udělila nikoli Šťastnému, nýbrž duchovnímu a zároveň učiteli náboženství Ladislavu Bohuslavovi z Brna.[170] Neslouží jí přitom zrovna ke cti, že jihlavskému faráři na dotazy ohledně pověření odpovídala zavádějícím způsobem, takže se pravdu musel dozvědět teprve v září od osobního tajemníka ministra Dérera Pluhaře. Až ten mu objasnil, že v Olomouci připojili k jeho žádosti ne pověření, ale pouze svolení k vyučování náboženství.[171] Rozhodnutí diecézní rady přirozeně ovlivnilo volbu ministerstva školství a národní osvěty a Bohuslav byl s platností od 1.9. 1930 jmenován zvláštním katechetou.[172]

Avšak dříve než nastoupil, bylo podniknuto několik pokusů o zlepšení, případně alespoň zjednodušení, situace v Jihlavě. V květnu zvolená rada starších, tvořená předsedou B. Koukolem, místopředsedou J. Hrbotickým, jednatelem Votrubou, členem B. Kafkou a jinými, požádala 29.6. dopisem ústřední radu o vytvoření místa pomocného duchovního, jež by zastával rovněž Bohuslav. Ačkoli prosbu odůvodňovala tím, že Slavonicko, Dačicko ani Telečsko kvůli zaneprázdnění kněze stále nejsou navštěvovány v potřebném rozsahu, a přesto, že se přimlouvala i olomoucká diecézní rada, ústředí kvůli nedostatku financí rozhodlo záporně.[173]

Šťastný se naproti tomu znovu pokoušel o duchovní službu v pražské diecézi a poté, co obdržel sdělení, že upřednostňováni jsou mladí žadatelé, bylo o něm konečně odpovědněji jednáno v Olomouci. Měl převzít třebíčskou farnost, jakmile tamní duchovní správce Valík přejde do Brna – Tuřan. Přesun se zdál skoro jistý. O Šťastném už bylo rozhodnuto, že v novém působišti nastoupí 1. září a Bohuslavovi dopsali, aby za něj prozatímně obstarával duchovní služby v Jihlavě.[174] Protože ale Valík v Třebíči zůstal, celá zamýšlená akce ztroskotala a jihlavského kněze ze všech posledních událostí potěšila pouze skutečnost, že diecézní rada vyhověla jeho dřívějšímu přání a 9.9. udělila Heleně Burkoňové pověření k vyučování československého náboženství na školách v Lukách, Bítovčicích a Třešti.[175] Jednalo se o ženu, která, ač měla pouze základní vzdělání, hodlala z vlastní iniciativy po odbytí praxe složit katechetské zkoušky a pomáhat rozvoji církve na Vysočině.[176]

Od nového školního roku byli tedy v Jihlavě dva kněží, ovšem příliš výhod z toho nevzešlo. Spíše naopak. Rozdělili si sice výuku, ale Bohuslav stále neměl status pomocného duchovního, a tudíž za vykonané bohoslužby, sňatky atd., jimiž i přes svých 40 vyučovacích hodin týdně náboženské obci vypomáhal, nemohl od ústředí očekávat žádné finanční ohodnocení. Za viníka tohoto stavu mylně považoval Šťastného. Farář skutečně zpočátku nejevil přílišnou ochotu zaslat ústřední radě žádost o oficiální schválení další-

ho kněze pro svou náboženskou obec, neboť se po předchozích negativních zkušenostech obával, že tím bude opět zkrácen na mzdě, ale rozhodujícím činitelem bylo samo ústředí. V Praze odmítli podzimní prosbu rady starších ze stejných důvodů jako v létě.[177] Výsledek další, sepsané tentokrát přímo Šťastným a podpořené vedením náboženské obce patnáctého dne měsíce následujícího, bohužel kvůli nedostatku pramenů neznáme, a tak není možno zodpovědně říci, zda se Bohuslav oním pomocným duchovním do konce roku 1930 skutečně stal.[178]

Seznámili jsme se s důvodem, který především vedl k antipatii Bohuslava vůči Šťastnému. Duchovního správce zase rozladilo, že mu jeho mladší kolega takříkajíc přebral Dolní Cerekev. Ta, jak už víme, tehdy stále nepatřila do obvodu jihlavské farnosti a knězi byly veškeré duchovní úkony zde vykonané propláceny přímo, což znamenalo vítané přilepšení k nízkým platům. Šťastný se poté, co si dolnocerekvičtí věřící začali zvát na mše Bohuslava, vzdal od konce listopadu veškeré činnosti v tomto městečku.[179]

Kvantitativní růst CČS na Jihlavsku nebyl těmito rozmíškami ohrožen. Za poslední tři měsíce roku 1930 přibylo, ať už převahou natality nad mortalitou v řadách věřících, příchodem ateistů nebo, a to hlavně, přestupy z jiných církví, dalších 77 osob, a tak na konci desetiletí tvořilo zdejší náboženskou obec již 1895 členů.[180] Dle výsledků v témže roce provedeného sčítání lidu se k CČS hlásilo dokonce 2206 lidí na Jihlavsku (z toho 1320 ve městě) a 264 na Dačicku (231 osob ze soudního okresu Třešť).[181] Rozdíl je přitom nutno vysvětlit tím, že ne všichni, kdo toto vyznání uvedli, uznali za vhodné do církve vstoupit též oficiálně.

Konvertité pocházeli stejně jako dříve především z římskokatolického tábora a snad na jejich rozhodování měly vliv také Šťastného vlastenecké přednášky uskutečňované tehdy poměrně často.[182]

Mimochodem, pokud se týká vzájemných vztahů jihlavské CČS a ostatních církví působících ve městě a okolí, jsme informováni velmi nedostatečně. Do jisté míry je to pochopitelné, neboť náboženská obec měla dost starostí sama se sebou, ale přesto se několik zpráv zachovalo. Zjistíme z nich, že Jihlava nijak nevybočovala z kurzu, kterým se tehdy ubírala celá Církev československá. Jeho zjednodušené body otištěné v Českém zápase zněly: napjatý až negativní poměr ke katolíkům a ideová konkurence s evangelíky.[183] Námi sledované oblasti se sice vyhnuly excesy hrubého zrna známé odjinud, ale lidová strana v Dolní Cerekvi se v lednu 1928 alespoň postavila proti používání tamní školy k bohoslužbám CČS.[184] V Kamenici zase katolický kněz Možný neopomenul u několika svých bývalých farníků na úřední listiny ironicky poznamenat, že vstoupili "do t.zv. církve československé".[185] Na druhou stranu věřící CČS obecně pohlíželi na katolíky jako na ty, "kteří v tom římském chomoutu vězí".[186] Korektně vyhlížely vztahy s Českobratrskou církví evangelickou. Už zde ostatně bylo vzpomenuto společné vítání biskupa Stejskala či pozvánka mladých "čechoslováků" na hromadný výlet ke zříceninám Rokštejna. Akce z nejvýznamnějších – ekumenické modlitby, jichž se účastnili příslušníci CČS, čeští bratři a metodisté, probíhaly ale až v druhé polovině 30. let.[187]

Tehdy ovšem již Šťastný s Bohuslavem v Jihlavě nebyli (farář odešel v červenci 1931 do Karlových Varů, katecheta opustil město o tři roky později)[188] a duchovní záležitosti náboženské obce obstarával Jaroslav Vyskočil. S jeho jménem si řada pamětníků spojuje nejvýznamnější období farnosti, a to přesto, že do něj zasáhla okupace a poúnorové události.[189] Je proto dvojnásob škoda, že tato doba zatím zůstane neprozkoumána,

neboť bez znalosti obsahu korespondence náboženské obce s diecézní a ústřední radou by jakékoli pojednání o ní bylo nutně zkreslené.

Prošli jsme společně malým časovým úsekem v historii nepříliš významné náboženské obce CČS. Většinu z nás u ní chtě nechtě překvapily především vnitřní rozbroje. Zaujaly by i v jakémkoli jiném lidském počínání, ačkoli dávno víme, že jsou jeho nedílnou součástí. Zde je ovšem podvědomě odmítáme tolerovat a formován jejich stínem se automaticky vytváří názor na zbylé dění. To, co by prošlo jinde, zdá se temnější a odpudivější navenek ve společenství křesťanů, pro něž láska k bližnímu patří mezi základy víry; navíc ve sdružení věřících chtějících být "křesťanštějšími", opravdovějšími ve vztahu k Bohu, než se dařilo v ostatních tehdejších církvích. Ostatně kvůli tomu vzniklo.

Bylo by ale chybou nekompromisně zjednodušit dění v Jihlavě na zápas několika ctižádostivců, jimž je CČS pouhým pódiem a kteří by svou řevnivost mohli předvádět též kdekoli jinde. Jinak řečeno: určující nejsou, byť mají velmi důležitou roli, pouze povahové rysy, nýbrž také jejich spojení s výsledkem symbiózy víry a doby. Je zřejmé, že všem, jež jsme v míře omezené vypovídací hodnotou pramenů poznali, skutečně šlo o to přiblížit se dle rozsahu svých možností a schopností k ideálnímu křesťanství. Ale právě šíře těchto možností a schopností rozhodla. Myšlenky zásad demokracie a posílení pozic laických vrstev v církvi, na něž byli vůdcové CČS tak hrdi, se po opuštění ticha pracoven, kde se zrodily, začaly v praxi zhusta míjet účinkem. Jestliže demokracie znamená rozdílné názory a přirozeně též spory, raná demokracie je hašteřením. Jak se asi měli chovat obyčejní farníci na venkově? Samozřejmě dle křesťanského morálního kodexu, ale zároveň v souladu s moderním životem, který tedy musel pronikat do náboženství. A příkaz doby zněl jasně: "vymluvit se" po staletém mlčení, třeba bezobsažně, ovšem především nahlas. Integrální součástí moderní epochy byla a je taktéž absence pro křesťanství nezbytné pokory a úměrně tomu rostoucí pocit vlastní důležitosti. Ne všichni v jihlavské obci dokázali tyto faktory vždy udržet v únosných mezích. Sekularizace církve a zjištění, že duchovní je na svých věřících víceméně existenčně závislý, jim rozhodně napomoci nemohly. Žádný kněz nestál automaticky na pomyslném stupínku oddělujícím jej od zbytku farnosti jako v římskokatolické církvi. Přirozenou autoritu si musel za horších podmínek vytvářet sám. Už totiž nebyl "otec", byl "bratr". Velmi šlechetné, a velmi nepraktické, ovšem na druhou stranu opravdovější, pokud se soužití povedlo. I v Jihlavě se k němu občas přiblížili.

S demokracií v církvi se pojí rovněž otevřenost výpovědi. To, co by v autoritativnějším pojetí zůstalo nevysloveno nahlas, případně bylo uvedeno pouze v náznacích, je zde většinou prezentováno takříkajíc bez obalu. Mimo jiné i z toho vzniká povrchní, okamžitý dojem o rozdílných kvalitách lidí (platí především pro laické vrstvy) spjatých na jedné straně s CČS a na druhé např. s církví římskokatolickou. Ale vždyť problémy v některých farních radách, které u nás v současné době vytváří, má též ona.[190] "Čechoslováci" ji svou otevřeností světu pouze o několik desítek let předběhli.

Popravdě řečeno, zpytující úvahy moderního křesťanského intelektuála nad staletími upevněnými tradicemi nemohou být určeny všem uším. Zdaleka ne všichni věřící jsou s to je vůbec pochopit, další je nehodlají akceptovat, ba co víc mnozí o nich odmítají slyšet – už kvůli obavě měnit vlastní zakotvený názor o roli sebe sama ve světě. Ve svém důsledku eventuálně pro některé hrozí ztrátou dosavadního smyslu života. Neděl-

lejme si totiž iluze, že vždy může být jedna zborcená soustava idealistických (transcendentálních) hodnot nahrazena druhou, stejně pevnou. Rozhodnutí o tom, které pojetí je výhodnější, proto s úlevou ponechám na každém z čtenářů.

POZNÁMKY

1 Přívlastek "husitská" si tato církev dala do názvu v roce 1971; *Usnesení VI. řádného sněmu Církve československé husitské*, Praha 1983, s. 58.
2 František KOVÁŘ, *Deset let československé církve 1920-1930*, Praha 1930, s. 15 – 18.
3 V. KADEŘÁVEK– Z. TRTÍK, *Život a víra ThDr. Karla Farského*, Praha 1982, s. 19 – 31.
4 Tamtéž, s. 39–50.; Jan LOMOZ, *Organisační vývoj církve československé*, Praha 1934, s. 2.
5 J. LOMOZ, *c.d.*,s. 5.
6 *Československá vlastivěda*, díl V. Stát, Praha 1931, s. 359; V. KADEŘÁVEK – Z. TRTÍK, *c.d.*, s. 53. U LOMOZE (s. 3) a KOVÁŘE (s. 37) je uveden 14. říjen.
7 *Československá vlastivěda...*, s. 359.
8 V. KADEŘÁVEK – Z. TRTÍK, *c.d.*, s. 61 – 67.
9 *Ústava církve československé*, Praha 1921; *Československá vlastivěda...*, s. 359; *Schematismus československé církve*, Praha 1933, s. 40 – 42.
10 Jaroslav CÉSAR – Bohumil ČERNÝ, *Vznik a vývoj církve československé za předmnichovské ČSR*. In: Církve v našich dějinách, Praha 1960, s. 145; F. KOVÁŘ, *c.d.*, s. 38 – 39.
11 Jan LOMOZ, *c.d.*, s.11–12; V. KADEŘÁVEK– Z. TRTÍK, *c.d.*,s. 69–71; *Ústava...*, s.10.
12 Karel FARSKÝ – František KALOUS, *Československý katechismus*, Příbram 1922; V. KADEŘÁVEK - Z. TRTÍK, *c.d.*, s. 98 aj.; Jan RUBÍK, *Kam vede český národ československá církev*, Praha 1928, s. 44 – 50; *Češi v dějinách nové doby*, Praha 1991, s. 524–525; F. KOVÁŘ, *c.d.*, s. 44–45 aj.; Jaroslav KADLEC, *Přehled českých církevních dějin 2*, Řím 1987, s. 242; a další.
13 Celou záležitost komplikuje torzovitost archivu jihlavské náboženské obce. O něco lepší situace vládne v olomouckém diecézním archivu, kde je poměrně dobře zachována korespondence mezi n.o. v Jihlavě a diecézní radou, ale bohužel – vzhledem k dalšímu bádání – je utříděn pouze časový úsek do roku 1930 včetně. Naproti tomu ve stadiu reorganizace, na níž se usilovně pracuje, se v současné době nalézá ústřední archiv v Praze. Zachovala se *Kronika náboženské obce CČS v Jihlavě* psaná však až dodatečně farářem Jaroslavem Vyskočilem v roce 1941. Ne všechny údaje jsou zde plně věrohodné, neboť působí jak časová propast, tak i snaha zachytit některé konfliktní momenty jen v náznacích. Dle způsobu zápisu je možno soudit, že Vyskočil nechtěl problémy úmyslně zastírat, aby vytvořil dojem, že CČS byla bez vad, nýbrž v křesťanském duchu nepovažoval sám sebe za povolaného informovat o chybách ostatních.
14 Archiv Církve československé husitské (dále jen ACČSH) v Havlíčkově Brodě, *Kronika náboženské obce círve československé v Německém Brodě*, s. 5.
15 Cyril JURNÝ, *30 let náboženské obce církve československé v Třebíči*...
16 Jihlavské listy 31. 3. 1923; *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*, sv. 11, Ostrava 1988, s. 30 a 41. Dle Vyskočilových nepřesných záznamů platil pro město údaj 314 osob. ACČSH v Jihlavě, *Kronika náboženské obce církve československé v Jihlavě*, s. 17.
17 Archiv Diecézní rady Církve československé husitské (dále jen ADR CČSH) v Olomouci, 1/II C, (88. Jihlava-b) organizace, č.j. 212/26; ACČSH v H. Brodě, rada starších – spisy 1-32/I C, sign. 5/I C, č.j. 40/24; *Ústava...*, s. 2. Nesprávné jsou tedy údaje ve Vyskočilově *Kronice* (s. 19) a u Jurného (s.15), že do obvodu n.o.v Třebíči spadalo celé Jihlavsko, příp. též Dačicko a Slavonicko.
18 Jihlavské listy, 11. 3. 1921.
19 ACČSH v Jihlavě, *Kronika...*, s. 18.
20 Nastoupil 29. 12. 1920, kdy vystřídal Leixnera, jenž odešel na Moravu. V Brodě působil do 1. 9. 1923. O šest let později CČS opustil, a dokonce vyzýval její příslušníky k přestupu do katolického tábora. ACČSH v H. Brodě, *Kronika...*, s. 7 a 12; Český zápas, 26. 2. 1930.
21 ACČSH v Jihlavě, *Kronika...*, s. 17 - 19.
22 Tamtéž, s. 19; ACČSH v Jihlavě, Základní arch.
23 ACČSH v H.Brodě, farní úřad – spisy 1-21/II C, sign. 3/II C, č.j. 968/22.
24 ACČSH v Jihlavě, *Kronika...*, s. 21; Jihlavské listy, 20. 1. 1922, 11. 2. 1922, 18. 3. 1922 atd.

25 ACČSH v H. Brodě, farní úřad – spisy 1-21/II C, sign. 3/II C, č.j. 968/22; sign.4/II C, č.j. 166/23; ACČSH v Jihlavě, *Kronika...*, s. 23.
26 Jihlavské listy, 9. 12. 1922, 20. 1. 1923, 10. 2. 1923; ACČSH v Jihlavě, *Kronika...*, s. 21.
27 ACČSH v H. Brodě, rada starších - spisy 1/32/I C, sign 5/I C, bez č.j.
28 ADR CČSH v Olomouci..., b), č.j. 2711/23; *Ústava...*, s. 6.
29 C. JURNÝ, *c.d.*, s. 12an.
30 ACČSH v H. Brodě, rada starších - spisy 1/32/I C, sign. 5/I C, č.j. 40/24; *Kronika...*, s. 12.
31 ACČSH v Jihlavě, *Kronika ...*, s. 24 - 25.
32 Jihlavské listy, 22. 3. 1924 a 5. 4. 1924. Datum 6. 7. uvedené v jihlavské *Kronice* je mylné.
33 ACČSH v H. Brodě, rada starších - spisy 1-32/I C, sign 5/I C, bez č.j.
34 ACČSH v Jihlavě, *Kronika...*, s. 25 - 26; Jihlavské listy, 22. 3. 1924, 7. 5. 1924, 8. 11. 1924 aj.
35 ADR CČSH v Olomouci..., b), č.j. 551/25, č.j. 2406/25, č.j. 1004/26.
36 ACČSH v Jihlavě, *Kronika...*, s. 30.
37 Tamtéž, s. 26.
38 ADR CČSH v Olomouci..., b), č.j. 2406/25.
39 ACČSH v Jihlavě, *Kronika...*, s. 28; Jihlavské listy, 8. 8. 1925.
40 ADR CČSH v Olomouci..., b), č.j. 2349/25.
41 Teprve po nesčetných problémech, o nichž nás periodicky zpravují Jihlavské listy, mohlo být dílo akademického sochaře Františka Foita z Doupí u Telče slavnostně odhaleno v rámci oslav jubilea republiky 28. 10. 1928. Nutno dodat, že později byl pomník před německými okupanty za poněkud dramatických okolností převezen do Hlinska, v jehož okolí se tyčí dodnes. Jihlavské listy, 12. 9. 1925, 28. 11. 1925, 17. 7. 1926, 3. 11. 1928 aj.; ACČSH v Jihlavě, *Kronika...*, s. 148.
42 Nejednalo se o rozhodnutí trvalé, neboť již v únoru 1927 se znovu podílí na dění ve farnosti. V *Kronice n.o.CČS v Jihlavě* (s. 46) je opuštění města nesprávně datováno k roku 1928. Naskýtá se však možnost, že jde o případný druhý odchod. Pokud tomu tak bylo, muselo i nyní jít o krátkou epizodu - záhy se s tímto jménem v korespondenci setkáváme opět.
43 Český zápas, 24. 10. 1925; Jihlavské listy, 10. 10. 1925; ACČSH v H. Brodě, farní úřad – spisy 1–21/II C, sign. 6/II C, bez č.j.
44 ADR CČSH v Olomouci..., b), č.j. 2406/25.
45 Tamtéž, b), č.j.212/26, bez č.j.
46 Tamtéž, b), č.j. 2406/25 a 1224/26.
47 Tamtéž, b), č.j. 5/26.
48 F. KOVÁŘ, *c.d.*, s. 47.
49 ADR CČSH v Olomouci..., b), č.j. 457/26.
50 Částka musela být změněna v květnu nebo na počátku měsíce následujícího, jelikož ještě 30. 4. bylo radě starších v Německém Brodě odesláno rozhodnutí jihlavského výboru s odmítnutím této sumy a současným trváním na dosavadní výši. Argumentace zněla: nedostatek peněz. Jihlavští přitom jistě dopis neposílali s lehkým srdcem, vždyť kněze z Brodu pro fungování duchovní správy nezbytně potřebovali, a také se na ně již na počátku roku s prosbou o pomoc obrátili. O přímluvu byl tehdy požádán rovněž Haňávka, který se, poté co ztroskotala naděje získat pro Jihlavu jáhna Nechvátala z Velkého Újezda, ve věci skutečně angažoval. Ať už kvůli němu, nebo že nechtěli spolubratry opustit, jezdili brodský farář a katecheta na Moravu i nadále. ACČSH v H. Brodě, rada starších - spisy 1-32/I C, sign. 7/I C, č.j. 42/26 a 18/26; farní úřad - spisy 1-21/II C, sign. 7/II C, č.j. 209/26 a 146/26.
51 ADR CČSH v Olomouci..., b), č.j. 1004/26.
52 Tamtéž, b), 1049/26.
53 Tamtéž, b), č.j. 1250/26.
54 Tamtéž, b), č.j. 1224/26 a bez č.j.
55 Tamtéž, b), č.j. 1760/26, č.j. 1870/26, č.j. 186/27; *Schematismus*, s. 344-345; ACČSH v Jihlavě. Základní arch; aj.
56 ADR CČSH..., a) věci duchovní správy, č.j. 2160/26; ACČSH v H. Brodě, rada starších – spisy 1/32/I C, sign. 7/I C, bez č.j. Nikoli tedy od 1. 9. 1926. Toto datum, převzaté nejspíše ze Základního archu, je uvedeno jak v *Kronice n.o. v Jihlavě* (s. 32), tak ve *Schematismu* (s. 346). Jednalo se o den, ke kterému byl jeho nástup avizován. Ve skutečnosti k němu došlo o měsíc později.
57 ACČSH v Jihlavě, *Kronika...*, s. 43.
58 ADR CČSH v Olomouci..., a), č.j. 2160/26, č.j. 2437/26, č.j. 5458/28.
59 Tamtéž, a), č.j. 2437/26 a 783/27; c) výuka náboženství, č.j. 2055/22.

60 ACČSH v Jihlavě, *Kronika...*, s. 35; ADR CČSH v Olomouci..., a), č.j. 618/27.
61 ACČSH v H. Brodě, rada starších – spisy 1/32/I C, sign. 7/I C, bez .j.
62 Tamtéž, farní úřad – spisy 1-21/II C, sign. 7/II C, č.j. 202/26.
63 ADR CČSH v Olomouci..., b), č.j. 64/27.
64 Tamtéž, a), č.j. 785/27 a bez č.j. - přiřazeno k č.j. 852-854/27; ACČSH v Jihlavě, *Kronika...*, s. 31.
65 Jihlavské listy, 15. 1. 1927.
66 ADR CČSH v Olomouci..., a), č.j. 242/27.
67 Např. ACČSH v Jihlavě, Základní arch.
68 ADR CČSH v Olomouci..., a), č.j. 151/27; b), č.j. 100/27.
69 Tamtéž, a), č.j. 151/27; b), č.j . 366/27 aj.
70 Tamtéž, a), č.j. 599/27; b) 612/27.
71 Tamtéž, a), č.j. 578/27. V *Kronice náboženské obce v Jihlavě* (s. 36) jsou tyto osoby uvedeny rovněž, ovšem na postech předsedy a místopředsedy došlo k vzájemné záměně. Základní arch pak uvádí zcela mylné skutečnosti.
72 ADR CČSH v Olomouci..., b), č.j. 649/27.
73 Tamtéž, b), č.j. 751/27; a), č.j. 578/27.
74 Tamtéž, b), č.j. 927/27; a), č.j. 759/27.
75 Tamtéž, a), č.j. 601/27 a 618/27.
76 Tamtéž, a), č.j. 676/27.
77 Tamtéž, a), č.j. 658/27 a 785/27.
78 Tamtéž, a), č.j. 784/27 a bez č.j. - přiřazeno k 852-854/27; b), č.j. 1547/27 aj.
79 Tamtéž, a), č.j. 786/27 a 787/27.
80 Tamtéž, a), č.j. 602/27, č.j. 786/27, č.j. 787/27; b) č.j. 1761/27.
81 Tamtéž, a, č.j. 1002/27
82 Tamtéž, b), č.j.927/27; a), č.j. 1002/27.
83 Tamtéž, a), č.j. 1429/27, č.j. 787/27, č.j. 1012/27.
84 Tamtéž, a), č.j. 1096/27, č.j. 1353/27, č.j. 807/27; ACČSH v Jihlavě, *Kronika...*, s. 35; Jihlavské listy, 9. 4. 1927.
85 ADR CČSH v Olomouci..., a), č.j. 1002/27, č.j. 1429/27, č.j. 1211/28; Jihlavské listy, 16. 4. 1927; aj.
86 ADR CČSH v Olomouci..., a), č.j. 1196/27 a 1483/27.
87 Tamtéž, a), č.j. 2516/27, č.j. 2078/27, č.j. 1685/27.
88 Tamtéž, b), č.j. 1428/27.
89 Tamtéž, b), č.j. 1438/27 a 1761/27.
90 Tamtéž, a), č.j. 2097/27 a 2300/27.
91 Např. tamtéž, a), č.j. 783/27.
92 Ústřední archiv a muzeum Církve československé husitské (dále jen ÚAM CČSH) v Praze, A V-16, č.i. 70/VI C-27/.
93 Informativně o tom z lehce dostupných publikací např. Hans Joachim STÖRIG, *Malé dějiny filozofie*, Praha 1991, s. 409; jinak Henri BERGSON, *Dvojí pramen mravnosti a náboženství*, Praha 1936.
94 ADR CČSH v Olomouci..., a), č.j. 5458/28.
95 Církev československá byla dle tzv. kongruového zákona z června 1926 řazena k církvím dotačním – peněžní prostředky od státu se tedy k jejím kněžím dostávaly prostřednictvím vlastního ústředí. Navíc byla od příslušníků vybírána též církevní daň. Ale oproti tomu se od věřících nežádaly poplatky za náboženské úkony. F. KOVÁŘ, *c.d.*, s. 47.
96 ADR CČSH v Olomouci..., a), č.j. 2489/27.
97 Tamtéž, b), č.j. 2927/27; a), č.j. 2516/27; c), č.j. 3842/27 a 3848/27.
98 Tamtéž, c), č.j. 3981/27.
99 Ten již od 29.9.1927 – po Votrubově rezignaci odůvodněné časovou zaneprázdněností – stál prozatímně v čele rady starších. ADR CČSH v Olomouci..., b), č.j. 2725/28.
100 Tamtéž, c), bez č.j.; a) č.j. 5458/28. Je charakteristické, že ve výčtu učitelů náboženství v Základním archu není Veselský vůbec uveden.
101 Tamtéž, a), č.j. 2383/28 a 5458/28.
102 Tamtéž, a), č.j. 352/28, č.j. 2284/28 aj.
103 Tamtéž, a), č.j. 4177/28.
104 Tamtéž, a), č.j. 3776/27, č.j. 3911/27, č.j. 4197/27.

105 *Schematismus...*, s. 344; ACČSH v Jihlavě, *Kronika...*, s. 55; ADR CČSH v Olomouci..., a), č.j. 1539/28 a 3381/28.
106 Patriarchou jej na základě výsledků voleb vyhlásila ústřední rada 22. 12. 1927. Dne 16. února roku následujícícího byl potvrzen vládou a na samém počátku března převzal funkci oficiálně. J. LOMOZ, *c.d.*, s. 14.
107 ADR CČSH v Olomouci..., b), č.j. 4452/27.
108 ACČSH v Jihlavě, *Kronika...*, s. 39; ADR CČSH v Olomouci..., d) bohoslužby, č.j. 101/28.
109 ADR CČSH v Olomouci..., a), č.j. 891/28.
110 Tamtéž, c), č.j. 4666/27, č.j. 4667/27, č.j. 4204/28.
111 Tamtéž, b), č.j. 702/28; a), č.j. 891/28.
112 Tamtéž, a), č.j. 891/28 a 2927/28.
113 ACČSH v Jihlavě, sign. 4/IV C, č.j. 28/28.
114 Tamtéž, sign.1/IV A, Organizační řád Jednot mládeže církve československé.
115 Tamtéž, sign 3/IV C, č.j. 37/28; *Kronika...*, s. 46.
116 Tamtéž, sign. 4/IV C, č.j. 21/28 a bez č.j.
117 Tamtéž, č.j. 10/28.
118 Tamtéž, č.j. 2 - I/28, č.j. 3-I/28 aj.
119 Tamtéž, č.j. 6 - I/28 a bez č.j.
120 Tamtéž, č.j. 38/28, č.j. 15/28, bez č.j. aj.
121 Tamtéž, bez č.j.; *Kronika...*, s. 46.
122 *Schematismus...*, s. 346; ACČSH v Jihlavě, *Kronika...*, s. 46; sign 5/IV C, bez č.j.
123 Jihlavské listy, 26. 5. 1928; ACČSH v Jihlavě, *Kronika...*, s. 39; sign. 1/II C, bez č.j.
124 ACČSH v Jihlavě, sign. 1/II C, č.j. 33/28 a 64/28.
125 Český zápas, 12. 9. 1928; ACČSH v Jihlavě, sign.1/II C, č.j. 123/28.
126 ACČSH v Jihlavě, Důležité listiny, č.j. 323/28; *Kronika...*, s. 50; sign. 1/II C, bez č.j.
127 ADR CČSH v Olomouci..., b), č.j. 4877/29, č.j. 306/29, č.j. 352/29.
128 ACČSH v Jihlavě, sign.1/II C, č.j.153/28, č.j. 201/28, č.j. 212/28; Důležité listiny, č.j. 261/28.
129 ADR CČSH v Olomouci..., b), č.j. 3811/28; ACČSH v Jihlavě, *Kronika...*, s. 53.
130 Jihlavské listy, 12. 5. 1928; ACČSH v Jihlavě, sign. 5/IV C, č.j. 13/29.
131 ACČSH v Jihlavě, sign. 2/II C, č.j. 56/29; *Kronika...*, s. 53.
132 Tamtéž, sign. 2/II C, č.j. 376/29.
133 Tamtéž, sign. 3/II C, č.j .236/30 a bez č.j.; Důležité listiny, bez č.j.; ADR CČSH v Olomouci..., b), č.j. 1685/30 a 2235/30.
134 ACČSH v Jihlavě, sign. 3/II C, bez č.j.; *Kronika...*, s. 53 a 63, aj.
135 ADR CČSH v Olomouci..., b), č.j. 2965/28 a 3084/28.
136 Tamtéž, b), bez č.j. – jihlavské č.j. 362/29
137 Tamtéž, a), č.j. 1957/29.
138 ÚAM CČSH v Praze, sign. A III-36, č.i. 35/VI C-55/.
139 ADR CČSH v Olomouci..., d/, č.j. 2554/28, č.j. 3799/28, č.j. 4665/28 aj.
140 Jihlavské listy, 14. 7. 1928.
141 Tamtéž, 20. 10. 1928, 12. 1. 1929, 6. 4. 1929. Údaj rady starších obsažený v jejím dopise Diecézní radě CČS v Olomouci z 22.11. 1928 o tom, že v náboženské obci je pouze 870 členů (z toho 420 platících církevní daň), musíme nutně považovat za účelový. Cílem bylo dosáhnout na diecézi snížení daně vybírané v náboženských obcích dle počtu tamních věřících. ADR CČSH v Olomouci..., b), č.j. 5160/28.
142 ADR CČSH v Olomouci..., a), č.j. 3528/28.
143 Tamtéž, a), č.j. 3606/28 c), č.j. 3725/28.
144 Tamtéž, c), č.j. 460/29, č.j. 536/29, č.j. 1396/29.
145 Tamtéž, a), č.j. 1014/29.
146 Tamtéž, a), č.j. 3615/28, č.j. 131/29, č.j. 1719/29.
147 ÚAM CČSH v Praze, sign. A V-10, č.i. 53/VI C-86/; Jihlavské listy, 27. 4. 1929.
148 ADR CČSH v Olomouci..., a), č.j. 3615/28.
149 Jihlavské listy, 6. 4. 1929.
150 ADR CČSH v Olomouci..., b), č.j. 3498/28.
151 ACČSH v Jihlavě, sign. 5/IV C, bez č.j.
152 Tamtéž, bez č.j.
153 Tamtéž, č.j. 20/29-I A a bez č.j.

154 Tamtéž, *Kronika...*, s. 58.
155 Karel KŘESADLO, *Kapitoly z historie Jihlavy*, Jihlava 1992, s. 176.
156 Jihlavské listy, 31. 8. 1929, 9. 11. 1929, 21. 12. 1929 aj.
157 ACČSH v Jihlavě, *Kronika...*, s. 58.
158 *Schematismus...*, s. 346.
159 ÚAM CČSH v Praze, sign. A V-40, č.i. 157/VI C-51/; Náboženská obec Jihlava, č.j. 3562/30. Tohoto počtu náboženská obec dosáhla ve 3. čtvrtletí 1928 a z něj ústřední rada určila jak daň za onen rok (padesátihaléřovou), tak za rok 1929 (korunovou). Jihlavské listy, 20. 10. 1928, 12. 1. 1929.
160 ÚAM CČSH v Praze, sign. A III-19, č.i. 41/VII C-76/; ADR CČSH v Olomouci..., a), č.j. 3060/29.
161 ADR CČSH v Olomouci..., b), č.j. 4478/29.
162 F. KOVÁŘ, *c.d.*, s. 47 - 48; ÚAM CČSH v Praze, Náboženská obec Jihlava, č.j. 2869/30.
163 ADR CČSH v Olomouci..., a), č.j. 5983/29; ACČSH v Jihlavě, Kronika..., s. 63.
164 ÚAM CČSH v Praze, sign. A V-40, č.i. 157/VI C-51/; ADR CČSH v Olomouci..., b), bez č.j.
165 ÚAM CČSH v Praze, Náboženská obec Jihlava, č.j. 2869/30.
166 ACČSH v Jihlavě, sign. 6/IV C, bez č.j.
167 Zemský úřad jej záhy poté na základě pozitivního, nám neznámého nálezu v jeho trestním rejstříku navrhl odvolat. Diecézní rada to akceptovala a Hrbáček 10. ledna 1930 sám rezignoval. Ještě dříve tak učinil zbytek rady, ale z diecéze jim připomněli, že funkce musí podržet až do příští valné hromady plánované na 2. února. ADR CČSH v Olomouci... b), č.j. 6569/29, č.j. 6598/28, č.j. 233/30.
168 Tamtéž, c), č.j. 6328/29 a č.j. 6332/29; a), č.j. 6580/29.
169 Pohříchu neznáme její složení (podpisy předsedy a tajemníka jsou nečitelné) a stejná mlhavost okolo jmen funkcionářů panuje po celé jaro tohoto roku.
170 ADR CČSH v Olomouci..., c) č.j. 514/30, č.j. 587/30, č.j. 932/30.
171 Tamtéž, a), č.j. 1215/30, č.j. 1726/30, č.j. 4804/30.
172 Tamtéž, a), č.j. 3842/30.
173 ÚAM CČSH v Praze, Náboženská obec Jihlava, č.j. 3306/30; ADR CČSH v Olomouci..., b), č.j. 2236/30.
174 ÚAM CČSH v Praze, sign A III-28, č.i. 63/VII C-88/; ADR CČSH v Olomouci..., a), č.j. 4008/30; c), č.j. 3850/30.
175 ADR CČSH v Olomouci..., a), č.j. 3906/30 a 3956/30; c), č.j. 3818/30.
176 Tamtéž, a), č.j. 3550/30; c) č.j. 3703/30.
177 ÚAM CČSH v Praze, Náboženská obec Jihlava, č.j. 4521/30; sign. A III-28, č.i. 63/VII C-88/; ADR CČSH v Olomouci..., a) č.j. 4902/30.
178 ADR CČSH v Olomouci..., a) č.j. 2531/30. Ve *Schematismu* (s. 346) a též v Základním archu je jako den nástupu do funkce uveden nesprávně 1. leden 1930. Můžeme se domnívat, že šlo o tiskovou chybu, která byla později přejata i do Základního archu. Není ovšem vyloučeno také to, že Bohuslav, který v době tvorby *Schematismu* jihlavskou farnost spravoval, poslal, ať už záměrně či omylem, nesprávné informace o délce svého působení.
179 Tamtéž, a), č.j. 3777/30; c), č.j. 5508/30.
180 Jihlavské listy, 17. 1. 1931.
181 I tak byl tento počet např. v porovnání se 104 205 katolíky v obou okresech naprosto zanedbatelný. A na Dačicku ke všemu stav sympatizujících mužů a žen oproti sčítání v roce 1921 poklesl o 15. *Historický místopis....*, sv. 11, Ostrava 1988, s. 30 a 41; sv. 12, Ostrava 1990, s. 198.
182 Jihlavské listy, 1. 11. 1930; ADR CČSH v Olomouci..., d), č.j. 4903/30 a 4907/30.
183 Český zápas, 22. 1. 1930.
184 ADR CČSH v Olomouci..., c), č.j. 294/28.
185 Tamtéž, a), č.j. 4710/29 a 5100/30.
186 Jihlavské listy, 9. 11. 1929.
187 ACČSH v Jihlavě, *Kronika...*, s. 135.
188 ÚAM CČSH v Praze, sign. A III-42, č.i. 83/VII C-83/; ACČSH v Jihlavě, Základní arch.
189 On sám v té době jako přemnozí jiní upřímně věřil, že nový komunistický režim zmírní tíhu obecného lidského osudu.
190 Katolický týdeník, 26. 11. 1995 - příloha Perspektivy, č.11.

1. Husův dům na Štefánikově náměstí, kolem roku 1925. Fotoarchiv Muzea Vysočiny v Jihlavě

2. Husův pomník na dnešním náměstí Svobody, dílo akademického sochaře F.V. Foita z Doupí u Telče, přelom 20. a 30. let 20. století. Fotoarchiv Muzea Vysočiny v Jihlavě.

Die Religionsgemeinde der Tschechoslowakischen Kirche in Iglau in den 20er Jahren des 20. Jahrhunderts

Vojtěch Urbančík

Die am Anfang der 20er Jahre gegründete Tschechoslowakische Kirche begann in der Iglauer Region seit dem Jahre 1921 allmählich Wurzeln zu fassen. Ähnlich wie anderswo waren auch hier die Anfänge nicht einfach. Die Priester mußten aus Deutsch Brod anreisen und den Iglauern fehlte auch ein eigenes Gotteshaus. Dies änderte sich drei Jahre später, als ihnen das ehemalige Kino Elite auf dem Štefánik–Platz für diese Bestimmung vermietet wurde.

Den ersten Diakon und Katecheten in einer Person bekamen die hiesigen Gläubigen im Herbst 1926 und am 3. 12. d.J. wurde die selbständige Religionsgemeinde der Tschechoslowakischen Kirche gegründet, die die Stadt Iglau und die politischen Kreise Iglau–Land und Dačice umfaßte.

Nach der Wahl des offiziellen Rates der Kirchenältesten (am 27. Februar 1927), der ein Verwaltungsorgan der Kirchengemeinde darstellte, und der Lösung einer Krise zwischen dem Rat und dem Diakon Vendolský wuchs die Anzahl der Gläubigen. Dies verdankte man vor allem dem opferwilligen neuen Pfarrer Šťastný, der in Iglau von September 1927 bis zur Mitte des Jahres 1931 wirkte. Mit dem Namen des Katecheten Veselský ist iederum die Entstehung und Entwicklung des Jugendverbands der Tschechoslowakischen Kirche in Iglau verbunden.

Weniger erfreulich war das Ende des Jahrzehntes : Seit 1929 besaßen die Gläubigen wieder kein Gotteshaus und der Gottesdienst sowie andere geistliche Handlungen mußten deshalb ähnlich wie in der Zeit der Entstehung an verschiedenen Orten abgehalten werden. Mit einem totalen Mißerfolg und der Verschuldung endete das vorgesehene Projekt des Gebäudes für die Hussitische Kirche. Die Anzahl der Gemeindemitglieder wuchs ständig und die Tschechoslowakische Kirche setzte sich in erhöhtem Maße ebenfalls auf dem Lande durch. Zum 31. 12. 1930 hatte sie 1895 Mitglieder. Allgemein kann man sagen, daß die überwiegende Mehrheit davon in der Iglauer Region konzentriert war. In den Regionen Dačice (Datschitz) und Slavonice (Zlabings) handelte es sich um eine kleinere Mitgliederzahl.

Global betrachtet erlangte diese fortschrittliche patriotische Kirche in dieser Epoche mitten in der Böhmisch–mährischen Höhe keine bedeutende Position. Nicht einmal die Einsatzbereitschaft einiger Vertreter (eher Priester als Laien) vermochte einen tatkräftigen Widerstand gegen die Germanisierung und den traditionellen Katholizismus zu leisten. Dazu haben auch die Streitigkeiten innerhalb der Kirchengemeinde beigetragen, die sowohl durch die Charaktereigenschaften der Beteiligten als auch durch die unreife Demokratie in der Kirche bedingt wurden.

Übersetzung Alena Jakubíčková

Adresa autora:
Mgr. Vojtěch Urbančík, Vnorovy 62, 696 61 Vnorovy